

POMOSPOST

Kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging

Lente 2026

**Themanummer
Fruithof Frederiksoord
1995-2025**

Uitnodiging ALV 21 maart a.s.

In memoriam Johann Glazenburg

Deze keer maakt de 'column van de voorzitter' plaats voor het verdrietige nieuws dat Johann Glazenburg, penningmeester van de NPV, is overleden. Het bestuur zal zich Johann herinneren als een accuraat, betrouwbaar en hardwerkende man met een groot hart voor onze vereniging.

Johann Glazenburg is op woensdag 4 februari jl. op 72-jarige leeftijd overleden. Vorig jaar tijdens de algemene ledenvergadering is Johann afgetreden vanwege zijn afnemende gezondheid. Desondanks bleef hij op eigen verzoek de financiën van de vereniging op zijn eigen wijze, met militaire precisie, verzorgen.

Twee dagen voor zijn heengaan waren de kascommissie en de 2e penningmeester bij hem thuis bijgekomen voor de kascontrole en de overdracht van de administratie. Johann wilde het financiële overzicht 2025 piekfijn in orde maken en wat hij overgedragen heeft, is overzichtelijk, gestructureerd en een heel mooie start voor een volgende penningmeester.

In 2023 stelde Johann zich beschikbaar voor een bestuursfunctie en kozen de leden hem in het bestuur. Op 4 augustus 2023 had hij zich aangemeld bij de ING-Bank, om de penningmeestertaken over te kunnen nemen. De overdracht van de oude naar de nieuwe penningmeester ging toentertijd van zijn kant met veel verbaal geweld gepaard, op de Glazenburg manier. Dat was wel even wennen voor het bestuur.

Een jaar eerder hadden Johann Glazenburg en Margitta Deiman in goede samenwerking de ledenadministratie opgeschoond, waarna de boekhouding en de ledenadministratie gecombineerd waren en Johann deze online kon bijhouden. Hij gaf toen aan ook verder te willen gaan met de ledenadministratie. Hij deed nog meer, zoals het contact met de Kamer van Koophandel verzorgen. Zijn acties, bijvoorbeeld mutaties in het bestuur, meldde hij altijd kort en bondig in een e-mail aan het secretariaat.

Het bestuur en de redactie van de Pomospost wensen zijn vrouw, zonen, dochter en verdere familie veel sterkte toe bij de verwerking van dit grote verlies.

Marianne van Lienden & Margitta Deiman.

Colofon

Pomospost is een kwartaaluitgave van de Noordelijke Pomologische Vereniging.

Lidmaatschap NPV

U ontvangt de Pomospost bij het lidmaatschap van de NPV. Dit kan op elk moment ingaan. Het lidmaatschap kost € 35,- per jaar. Opzeggen van het lidmaatschap dient voor 1 december per e-mail of brief te worden doorgegeven aan de ledenadministratie. E-mail: Ledenadministratie@npv-pomospost.nl

NPV-bestuur

Voorzitter: Tammo Katuin, Tel.: 06-306 071 13
E-mail: voorzitter@npv-pomospost.nl

Secretaris & Documentatiecentrum:

Marianne van Lienden
E-mail: info@npv-pomospost.nl

Penningmeester & ledenadministratie a.i.:

Margitta Deiman
E-mail: ledenadministratie@npv-pomospost.nl

Leden:

Auke Kleefstra, vicevoorzitter
Mark Turksma
Willy Hollander

Postadres secretariaat:

Mantingerdijk 7
9436 PN MANTINGE

Contributie en betalingen

IBAN: NL89 INGB 0000 254 692
t.n.v. Noordelijke Pomologische Vereniging

Website: www.npv-pomospost.nl

Webmaster: Bert Koppe
E-mail: beheer@npv-pomospost.nl

Facebook: Bart van Lienden
<https://www.facebook.com/NPVPomologie>

Redactie Pomospost

Eindredactie (waarnemend) en tekstcorrectie:

Marianne van Lienden
Redactieleden: Jan Veel, Margitta Deiman

Vormgeving en opmaak: Bert Koppe

Druk: Damen Drukkers

Informatie

Stuur uw vraag naar: info@npv-pomospost.nl

Belangrijke data 2026

Uiterste aanleverdata kopij:

- > Zomernummer: 14 april
- > Herfstnummer: 14 juli
- > Winternummer: 13 oktober

Verschijningsdata:

- > Lentenummer: 19 maart
- > Zomernummer: 25 juni
- > Herfstnummer: 24 september
- > Winternummer: 24 december

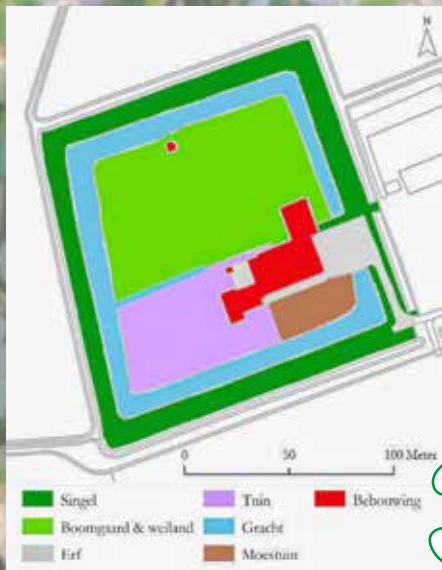
9

**Determinaties Boomgaarden
Landgoed Bingerden**

12

**Themanummer Fruithof
Frederiksoord 1995-2025**

31

**De borg Piloersema en
zijn boomgaard**

34

Recepten voor de airfryer

EN VERDER ...

- 2 IN MEMORIAM JOHANN GLAZENBURG
- 4 NPV NIEUWS, AGENDA ALV
- 5 JAARVERSLAG VAN DE SECRETARIS
- 6 JAARPLAN 2026-2027
- 7 OP ZOEK NAAR OUDE FRUITRASSEN IN GRONINGEN
- 11 AANVULLINGEN & VERBETERINGEN
- 29 20 JAAR VRIJWILLIGERSWERK OP DE FRUITHOF
- 30 AGENDA EN ACTIVITEITEN

NPV Nieuws

Algemene ledenvergadering van de Noordelijke Pomologische Vereniging

Datum: Zaterdag 21 maart 2026
Tijd: 13:30 tot 16:00 uur
(na afloop: rondleiding door de collectieboomgaard)
Plaats: De Proef, Majoor van Swietenlaan 15, 8382 CE Frederiksoord
(de voormalige Middelbare Tuinbouwschool).

Agenda

De vergaderstukken worden op 7 maart 2026 gepubliceerd op de website!
U kunt ze downloaden via www.npv-pomospost.nl bij 'Mijn NPV' vanaf 7 maart 2026.
Als er wijzigingen zijn in de agenda worden deze ook via de website bekend gemaakt.

Vanaf 13:15 uur Ontvangst met koffie/thee.

- 13:30 uur 1. Opening en vaststelling agenda
13:35 uur 2. Notulen van de algemene ledenvergaderingen 2025:
Zie hiervoor Pomospost zomer 2025 of website.
12 april 2025
26 april 2025
- 13:45 uur 3. Mededelingen en ingekomen stukken
13:55 uur 4. Jaarverslag 2025
Zie hiervoor dit blad of de website.
- 14:05 uur 5. Financieel verslag 2025
• Verslag kascommissie (Erwin Lankheet en Francine van Rossem).
• Verzoek aan de ALV om het financieel verslag goed te keuren en décharge te verlenen aan het bestuur.
• Benoeming van nieuw lid in de kascommissie. Francine van Rossem is aftredend.
Kandidaten worden uitgenodigd zich te melden bij de secretaris.
- 14:20 uur 6. Bestuursverkiezing
Aftredend en niet herkiesbaar (na maximum aantal termijnen) zijn Tammo Katuin en Marianne van Lienden.
Willy Hollander treedt tussentijds af vanwege persoonlijke redenen. Margitta Deiman is aftredend en niet herkiesbaar.
>> De vacatures en de oproep voor kandidaten staan op de website:
<https://www.npv-pomospost.nl/index.php/npv-info/vacatures-bestuur>
>> Vanaf 7 maart wordt bij de vergaderstukken op de website ook informatie over de kandidaten geplaatst.
- 14:35 uur 7. Dankwoord voor de bestuursleden die afscheid nemen
- 14:45 Pauze
- 15:00 uur 8. Besluitvorming over positie Stichting Fruithof Frederiksoord en beheer collectieboomgaard NPV.
(Informatie en voorstel NPV-bestuur: vergaderstukken op de website)
- 15:20 uur 9. Werkprogramma NPV 2026-2027
(samenvatting in Pomospost maart 2026, zie verder de vergaderstukken op de website)
- 15:40 uur 10. Begroting 2026 en vaststelling contributie 2026
(Informatie en voorstel NPV-bestuur: vergaderstukken op de website)
- 15:50 uur 11. Rondvraag
16:00 uur Sluiting van de vergadering

Vanaf 16:00 uur:
Rondleiding door de collectieboomgaard van de vereniging.

Jaarverslag 2025 van de secretaris

Het voorbije jaar stond vooral in het teken van de nieuwe statuten en de gesprekken met het bestuur van zowel Stichting Fruithof Frederiksoord als Stichting De Tuinen Frederiksoord.

Tijdens de algemene ledenvergadering op 12 april werd de concept statutenwijziging, die door mevrouw Gerda de Jong, juridisch adviseur, voorbereid was, door haar toegelicht. Na schriftelijke stemming werden de voorstellen aangenomen. Ook het Huishoudelijk Reglement (HHR) werd na toevoeging van een zin over het aangaan van nieuwe verplichtingen goedgekeurd.

Omdat de leden niet allemaal naar de ALV waren gekomen, moest op 26 april opnieuw een ALV worden georganiseerd. Na een schriftelijke stemming werden de nieuwe statuten goedgekeurd.

Johann Glazenburg, penningmeester, kon een positief resultaat melden. Maar de algemene reserve was anderhalf keer de contributie inkomsten, een minimum. Het voorstel tot verhoging van de contributie van € 33,00 naar € 35,00 werd aangenomen.

Het bestuur nam afscheid van Johann Glazenburg, die tussentijds moest vertrekken wegens gezondheidsredenen. De voorzitter prees hem voor zijn grote inzet voor de vereniging.

Na een eenvoudige lunch liet de voorzitter een presentatie zien over de domesticatie van de wilde appel, getiteld 'Het temmen van het fruit'.

Op 8 juli vond het passeren van de akte Statutenwijziging plaats op notarijskantoor Van Linge en Tillema in Hoogeveen in aanwezigheid van Tammo Katuin, voorzitter, Marianne van Lienden, secretaris, Auke Kleefstra, vicevoorzitter en Gerda de Jong, juridisch adviseur.

Het bestuur bestond uit Tammo Katuin, Marianne van Lienden, Auke Kleefstra, Willy Hollander, Margitta Deiman en Mark Turksma. Op 26 november heeft het bestuur Margitta Deiman als 2e penningmeester benoemd en zij is als zodanig aangemeld bij de Kamer van Koophandel.

Het bestuur vergaderde negen keer op locatie, meestal op de Fruithof en vanaf december frequenter met Teams.

Het legaat ten bedrage van duizend euro, een schenking van Dries Pottjer, die werkzaam was als dierenarts op Ameland, wordt zowel besteed aan de aanplant van een fruitboom van een ras dat bij Pottjers achtergrond past, als aan DNA-onderzoek van de NPV-Fruithof collectie. Als het zo ver is, wordt de familie bij het planten uitgenodigd.

Er is blad van 24 perenaccessies van de NPV-Fruithof collectie voor DNA-onderzoek naar INRAe gestuurd, een openbaar onderzoeksinstituut voor landbouw, voedsel en milieu in Angers (Frankrijk). De facturen voor de DNA-onderzoeken in 2023 (bij Fruit ID in Groot-Brittannië) en 2024 (bij INRAe, 27 appelaccessies) zijn betaald.

Eind november 2025 ontstond binnen het bestuur een conflict tussen de voorzitter en de overige bestuursleden. Eind januari 2026 is in een voltallige bestuursvergadering afgesproken dat de hij aanblijft als algemeen lid; de voorzitterstaken worden tot aan de ALV op 21 maart 2026 waargenomen door de vicevoorzitter.

De voorbereidingen van de algemene ledenvergadering op 21 maart 2026 en de besprekingen met het bestuur van Stichting Fruithof Frederiksoord en van Stichting De Tuinen Frederiksoord vragen kennis, ervaring en veel tijd van het bestuur. Daarom heeft het bestuur besloten Gerda de Jong als juridisch adviseur in te huren voor een afgesproken aantal uren of zolang haar expertise nodig is

bij bovenstaande aandachtspunten.

De website van de NPV (www.npv-pomospost.nl) is 98% van de tijd online bereikbaar geweest. Steeds meer leden loggen in op het besloten deel voor leden (Mijn NPV) en vinden daar informatie van hun gading. Handig is ook dat men alle uitgaven sinds 2006 van de Pomospost online kan inzien en lezen.

Op Facebook heeft de vereniging 770 volgers. Dit aantal is al een jaar lang stabiel. Een voorbeeld: de melding van de basiscursus vruchtbomen snoeien leverde een piek op van ruim 3600 bezoekers, waarvan 55% man en 45% vrouw.

Dit jaar bestond de redactie van Pomospost nog steeds uit een minimale bezetting van Marianne van Lienden, eindredacteur, en de redactieleden Margitta Deiman en Jan Veel. De redactie heeft snel uitbreiding nodig.

De NPV kon weinig naar buiten optreden vanwege het tekort aan beschikbare leden voor promotie. Het bestuur moest wegens ziekte verstek laten gaan op De Markt van Melk van Honing in Zuidlaren op 2 augustus. Het evenement De Smaak naar meer, georganiseerd door Stichting De Tuinen Frederiksoord op 4 oktober, werd afgelast vanwege de slechte weersverwachting.

Op 1 januari 2025 begon de vereniging met 643 leden en op 31 december bedraagt het ledenaantal 639, een zorgelijke ontwikkeling. Het bestuur heeft een promotiecommissie aangesteld, die voortvarend te werk is gegaan. Haar adviezen zijn goed ontvangen door het bestuur en deze zullen worden geagendeerd op de ALV 2026.

Marianne van Lienden-Geenen
Secretaris
Januari 2026

Jaarplan 2026-2027

Meer doen mèt, door en voor leden!

Binnen en buiten onze vereniging is er nogal wat veranderd. Hoe gaan we de vereniging daarop inrichten, om te zorgen dat we onze doelstellingen kunnen blijven dienen, met een flink ledenbestand als basis? Die vraag heeft het NPV-bestuur vanaf najaar 2025 bij de kop gepakt. Resultaat is dit jaarplan voor 2026-2027. Dit leggen we voor aan de leden voor besluitvorming in de algemene ledenvergadering op 21 maart 2026, met de bijbehorende begroting.

Ons ledenbestand veroudert en het krimpt geleidelijk. Als de NPV een toekomst wil hebben, zullen we moeten zorgen voor een stevig en actief ledenbestand. Juist die leden zijn belangrijk om te werken aan onze doelstellingen, zij zijn immers doelgroep, maar ook ambassadeurs als het gaat om:

- Voorlichting geven over verzorging en behoud van fruitbomen;
- Kennis en interesse overdragen bij het algemene publiek over oorspronkelijke fruitrassen, hun gebruiksmogelijkheden en de ecologische waarde van fruitbomen in het algemeen.

Een Tijdelijke Werkgroep, bestaande uit drie NPV-leden, heeft in juli 2025 een advies uitgebracht aan het NPV-bestuur. De vraag was: Wat heb je nodig om leden te kunnen werven en te kunnen binden? Het antwoord was:

- Een activerend en aansprekend aanbod voor de leden;
- Over heel Noord-Nederland een goed dekkend netwerk van ervaren fruitboomliehebbers;
- Organisatiekracht in het bestuur, om dit in 2026 op gang te brengen.

Het bestuur werkt op basis van dit advies een jaarplan 2026-2027 uit met de volgende hoofdpunten:

Het verenigingsbestuur versterken, door kandidaten te zoeken van het type 'organiseren en verbinden'. We hopen deze kandidaten bij de ALV op 21 maart a.s. te kunnen verwelkomen.

Binnen onze vereniging de leden met inhoudelijke expertise over oude rassen, het verzorgen en het vermeerderen daarvan, actief samen te brengen: leden die er plezier in hebben om samen die kennis te vergroten en ook over te dragen aan andere leden.

Een activerend en aansprekend aanbod voor leden ontwikkelen:

- Aansluiten bij de cyclus van voorjaars snoei tot en met oogsten, bewaren en verwerken, met een activerende nieuwsbrief en andere activiteiten.
- Kennisdeling door leden met fruitboom-ervaring die het leuk vinden om 'beginners' op weg te helpen.
- Activiteiten in de vorm van 'leden voor leden': bij elkaar kunnen kijken, elkaar vragen stellen en elkaar helpen; elkaar daarvoor kunnen vinden via een online ledenplatform (community, whatsapp-groepen).
- Gezamenlijke aanbiedingen en activiteiten voor onze leden via samenwerking met verenigingen en stichtingen die verwante thema's hebben, zoals ecologie, biodiversiteit, soortenbescherming en natuurbeheer delen. Bijvoorbeeld: Bijenstichting, Vlinderstichting, Vogelbescherming, Stichting Hoopheggen, enz.
- Het lidmaatschaps- en contributiebeleid vernieuwen: overstappen op een online platform dat aanmeldingen en betalingen voor lidmaatschap en voor extra activiteiten direct kan verwerken, meer keuzemogelijkheden voor de leden, minder administratielasten voor de vereniging.
- Het beleid voor de ontwikkeling van de collectie oude fruitrassen in Frederiksoord en de ontwikkeling van andere aanplant- en bewaarlocaties evalueren en verder ontwikkelen; daarvoor een vaste werkgroep vormen van de deskundigen onder onze leden.
- Meer contact en activiteiten met de vrijwilligersgroep op de Fruithof, die met veel inzet en betrokkenheid onze collectieboomgaard in Frederiksoord verzorgt. Dat mag meer gezien en gevierd worden! We willen onze leden daar ook meer bij betrekken, bijvoorbeeld via 'meewerk-activiteiten' en cursussen.

De doelen die het bestuur voor ogen heeft voor 2026-2027 zijn ambitieus. Maar we hopen dit met de nieuwe bestuursleden op gang te brengen. "Meer doen mèt, door en voor leden" is het motto.

Doel: meer mensen activeren om de fruitbomen en fruitrassen in hun omgeving te helpen behouden. Die kracht hebben we nodig om als vereniging door te werken aan onze doelen.

Pomologie

Op zoek naar oude fruitrassen in Groningen

Verschillende NPV-ers hebben gespeurd of speuren nog steeds naar oude Groningse fruitrassen. Tammo Katuin heeft zich hiervoor ook ingezet. Het zoeken in oude Fruitteeltuitgaven leverde weinig op. Wie onderstaande tekst gelezen heeft, begrijpt waarom Katuin zich met stooferen is gaan bezighouden.

Over oude fruitrassen gesproken. Hoe kom ik er zo bij? Vanaf het begin dat ik in het bestuur van de NPV zit, heb ik iedere woensdag in de bibliotheek jaargangen van De Fruitteelt nageplozen, interessante artikelen gelezen en aantekeningen gemaakt. Ik was tot 1996 gekomen, toen mijn computer en alle back-upsystemen werden getroffen door het Locky-virus. Dit is een virus dat alle bestanden afsluit en dan is het de bedoeling dat je een flinke som geld betaalt en dan krijg je soms iets terug. Alle adviezen gingen in de richting van niet betalen, net als bij een kidnapping. Als je niet betaalt aan de kidnappers, zit je soms tien jaar of langer gevangen of je ziet je moeder nooit weer. Ik heb ze niet betaald en dus was alles weg.

Het eerste deel van De Fruitteelt, het vakblad voor fruittelers, dat bij ons in de bibliotheek staat is van 1911. Op bladzijde 18 staat een artikel "MEDEDELINGEN aangaande de toestand der fruitteelt in Groningen" door W. Krabbe, beambte der Nederlandsche Pomologische Vereniging (later werd dit de Nederlandse Fruitteelt Organisatie, NFO, red.). Het begint als volgt:

Het voornaamste fruitteeltgebied in de provincie Groningen zou men in drie delen kunnen verdelen: het Oldambt, het Hoogeland (Fiveringoo) en de Veenkoloniën. Dan volgt een uitvoerig verhaal over de grondsoort, het te diep planten, fout snoeien, verkeerd plukken, slechte verpakking, het achterwege laten van bemesting.

Er wordt nog weinig met Bouillie of Bordelaise (Bordeauxse pap) gewerkt. Voor de jeugd geef ik hierbij een korte toelichting. Bordeauxse pap werd door Millardet ontdekt in 1885. Bordeauxse pap wordt toegepast als fungicide (werkt tegen schimmelinfecties). Het mengsel wordt bereid door het neutraliseren van 2 delen koper (II)sulfaat met 1 deel gebluste kalk in 100 delen water. De toepassingen van het mengsel in de landbouwsector zijn in de jaren tachtig van de 19e eeuw ontdekt door de chemicus Ulysse Gayon en de botanicus Pierre-Marie-Alexis Millardet. Daarnaast werd het mengsel ook gebruikt om fosforbranden te blussen. Het vaste mengsel (waar dan toch nog wel wat water in zit) bevat ongeveer 20 massa% koper (bron Wikipedia).

Maar dan maakt het pomologen hartje een sprongetje, want er staat:

"Van de hier aanwezige appelsoorten noem ik Grieze kraai, Striepel, Pootschevel, Schietzoere, Harde roode, Droefaartje, Rozekroontjes, Veeger Zoete of Winschoter Glorie, Kandy zoete en enkele andere zoete variëteiten. Zoete soorten ziet men hier in het algemeen veel te veel, 't is opmerkelijk dat die bomen hier zo goed groeien. Gewoonlijk worden ze gedroogd en worden de vruchten genuttigd door de arbeiders die in de oogsttijd bij de landbouwer in dienst zijn.
Van de perensoorten kunnen Steenpeer of Mandjespeer, Juttepeer en Harmkespeer genoemd worden. De oudere soorten bezitten weliswaar goede eigenschappen, maar hebben geen marktwaarde."

Daarna volgen verouderde verhandelingen over carboleum en kwekers. Er worden in de lijst met op dat moment geschikt geachte, bekende soorten genoemd etc.

Maar dan volgt er weer een raadselachtige zin: "Steenperen zullen steeds met voordeel voor de conservenfabriek verbouwd kunnen worden".

Wat maakten ze er dan van?

In het Hoogeland noemt Krabbe helaas geen rassen. En van de Veenkoloniën evenmin.

Tammo Katuin
Voorzitter
24-10-2016

Titelblad De Fruitteelt 1911.

Pomologie

Inventarisatie van 30 jaar opsporen van oude fruitrassen in Groningen

De Speurpom, een informeel groepje liefhebbers van oude fruitrassen, heeft meer dan dertig jaar vele boomgaarden en locaties met fruitbomen in de drie noordelijke provincies bezocht en de vruchten daarvan gedetermineerd. Het doel was oude fruitrassen op te sporen en zo nodig veilig te stellen voor het nageslacht. De leden in Groningen hebben de hele provincie doorzocht. Zeldzame rassen zijn in collecties ondergebracht en in de regio verspreid. De aangrenzende provincies Friesland en Drenthe zijn slechts deels verkend en daarom zijn de gegevens daarvan buiten dit artikel gelaten.

Toelichting

De initiatiefnemers, Jan Woltema en Lukas Duijts, begonnen ruim dertig jaar geleden te zoeken naar oude fruitrassen. Na enige jaren zijn ze tijdelijk versterkt met Attie Poppinga. Later traden Jan Veel en Griet Bergsma toe, de laatste jaren ook Menso Martens.

Van bomen van onbekende fruitrassen hebben zij de vruchten op naam gesteld. Van de gevonden en voor hen nog onbekende vruchten, die nog niet in de eigen fruitrascollecties opgenomen waren, werd in het winterseizoen enthout geknipt, waarmee jonge bomen werden opgekweekt. Deze bomen zijn door de leden van de Speurpom in eigen collecties met zeldzame fruitrassen aangeplant. Via entdagen zijn oude rassen verspreid onder liefhebbers in de noordelijke regio. De oude fruitrassen van de beginjaren vormden ook de basis voor de collectietuin "de Fruithof" in Frederiksoord. Bij reconstructies en herplant van boomgaarden bij een aantal borgen in Groningen is dankbaar gebruik gemaakt van hun vondsten. Het assortiment van boomkwekerij de Baggelhof van Lubbert Dijk te Nietap is gebaseerd op de vele bijzondere en zeldzame fruitrassen die zij hebben aangetroffen. Vooral via deze kwekerij zijn veel oude fruitrassen in het Noorden verspreid.

Samenvattend overzicht

In Groningen zijn de rassen van 4705 fruitbomen bepaald. Er zijn 2583 appelbomen, 971 perenbomen en 322 pruimenbomen gedetermineerd. Het aantal bekeken pruimen is veel hoger geweest, maar omdat de Speurpom zelden in de late zomer en meestal in de herfst op zoektocht ging, hadden veel pruimenbomen hun vruchten al verloren, zodat het ras niet meer bepaald kon worden. De enkele honderden twijfelgevallen, waaronder zaailingappels en onderstammen zonder opgeënt ras, zijn buiten deze inventarisatie gelaten.

Appels

Er zijn 2583 appelbomen opgespoord, die 225 verschillende rassen vertegenwoordigen. Handappels maakten ongeveer 60 procent van het assortiment uit, in volgorde van de gevonden aantallen: Groninger Kroon, diverse typen Goudreinetten, Jonathan, Notaris, Lunterse Pippeling, Lemoen en Oranje Reinette. Bij de zoete appels bleek liefst twee derde uit Zoete Kroon te bestaan en bij de moesappels bestond twee derde uit Bramley's Seedling (onder de naam Sedeling). Van 125 appelrassen werden een of enkele exemplaren aangetroffen en daaronder waren zeer zeldzame rassen.

Peren

De 971 opgespoorde perenbomen vertegenwoordigden 117 rassen. Bijna 50 procent bleek uit 16 stoofperenrassen te bestaan, vooral St. Remy, Gieser Wildeman, Kleipeer (Winterjan), Pondspeer, Spiegelpeer en Winterbergamot.

De andere ruim 50 procent bestond uit een honderdtal handperenrassen. De meest voorkomende handperen waren Conference, Noord-Hollandse Suikerpeer, Zwijndrechtse Wijnpeer, Nouveau Poiteau, Jut en Legipont (synoniem Charneux). Ook bij de peren bleek de variëteit aan rassen groot te zijn: van 47 rassen werden een of enkele exemplaren aangetroffen waaronder eveneens zeer zeldzame rassen.

Pruimen

Bij de pruimen kwamen vooral voor Reine Victoria, Reine Claude d'Oullins en het Boerenblauwtje. Het totaal aantal pruimenvariëteiten was slechts 25.

Jan Veel

De verwilderde boomgaard Abelstok in 2008.

Pomologie

De boomgaarden van Landgoed Bingerden gedetermineerd

Op 17 september 2025 zijn Els Puijk en Marianne van Lienden op bezoek geweest in de tuinen van Landgoed Bingerden in Angerlo op uitnodiging van Rob Plomp, een van de twee tuinbazen. Rob Plomp had het NFN gevraagd om het fruit van Bingerden te determineren en wij konden er tijd voor vrijmaken. Marianne kende de tuinen al, doordat zij een kraam had bemenst voor de NPV tijdens de Kwekerijdagen op dit Gelders landgoed in 2013.

Op deze mooie herfstdag zijn de taxusblokken onberispelijk gesnoeid en de gazons perfect onderhouden, terwijl de tuinmannen vakkundig de laatste hagen aan het snoeien zijn.

We beginnen onze wandeling langs de fruitmuren met morellen op het noordoosten en leiperen (Beurré Clairgeau) en vijgen op de zonzijde. We lopen door naar de moestuin en hoofdboomgaard.

Hoofdboomgaard en moestuin

De fraaie perensnoeren, aangeplant als een lage heg voor de moestuin, vragen direct onze aandacht. Het is eigenlijk te vroeg om deze leiperen te kunnen determineren en jammer genoeg dragen niet alle perensnoeren vrucht.

Het enige peertje aan het snoer rechts nemen we mee (Fig. 1). Deze is helaas onrijp en onvolgroeid, wat het determineren extra lastig maakt.

Doordat dit peertje houdbaar blijkt te zijn tot begin december, is het voorlopig genoteerd als Conference. Dit ras is lang houdbaar, mits koel bewaard. Volgend jaar eind september zou deze leipeer opnieuw moeten worden onderzocht.

Aan het perensnoer links hangen meer peren, maar deze zijn nog niet plukrijp. Daarom verzamelen we enkele peren om te laten rijpen en te proeven (Fig. 2). Na bij thuiskomst één peer met een rot plekje geproefd te hebben, kregen we de indruk dat het een handpeer was, want deze was lekker. Maar na lang bewaren werd een iets rode blos zichtbaar en na fruitboeken geraadpleegd te hebben, dachten we aan de Nederlandse stoofpeer Gieser Wildeman. Na vergelijking met peertjes uit de supermarkt, bleek dit inderdaad te kloppen. De geplukte peertjes zijn in januari nog steeds redelijk goed (enkele met neusrot, een kenmerk van Gieser), zij het wat gerimpeld.

Fig. 1 Onvolgroeid peertje.

Fig. 2 Aan het perensnoer links hangen voldoende peren.

In de hoek bij het oude kippenhok staat een grote appelboom. De appels hebben nu een groene grondkleur met een geelgroene dekkleur en een lichtrode blos. Deze appels zijn ook geplukt en meegenomen om te determineren, zodra ze eetrijp zijn. Ook hebben we de vruchten laten zien en geproefd tijdens een bijeenkomst van het Nederlands Fruit Netwerk (NFN) op 11 december, waar ze

Fig. 3 Schone van Boskoop (Goudrenet), een oud type, wordt permanent gestut.

In de oude boomgaard achter de moestuin staan drie prachtige, stokoude bomen Schone van Boskoop (Goudrenet). Rode Boskoop dachten we eerst, maar later vonden we een oud, rood geblost type meer voor de hand liggen, gezien de ouderdom van de bomen die nog steeds volop vrucht dragen. De stutten blijven permanent staan vanwege de leeftijd en enorme dikte en zwaarte van de gestel-takken (Fig. 3).

werden gedetermineerd als Witte Wintercalville. Dit is een paneuropees ras met een Franse herkomst. Het is een grote appel met een goede smaak. Els, Henk Puijk en de Fruitgroep Oost Nederland (voorheen Fruitgroep Achterhoek) determineerden dit ras als Winter Bloem-Zoete, synoniem Doesburgse Bloem-Zoete, wat op zich logisch kan zijn, omdat Doesburg vlakbij Angerlo ligt. Dit ras staat in 'Pomologia' van Knoop. (Zie ook Pomospost herfst 2025, blz. 12 onderste 2 foto's, blz. 15 linkerkolom boven en de website www.vergetenfruitrassen.nl). Zo zie je maar weer, fruit determineren is vaak geen exacte wetenschap! Mogelijk is dit Wintercalville of Winter Bloem-Zoete, syn. Doesburgse Bloem-Zoete (Fig. 4).

Fig. 4 De appels van de boom in de hoek bij het oude kippenhok op 3 december.

Aan de jongste appelboom, rechts achteraan in de boomgaard, zitten helaas geen appels meer. Rob heeft er een foto van gemaakt. Het is een zomerras met een iets rozerode tint in het verder lichte vruchtvlees. Dit kan duiden op een ras als bijvoorbeeld Herfstgoud, Pomme d'Or Suy of iets anders. Het is geen Geneva, want die heeft nog veel roder vruchtvlees. Deze appelboom kan volgend jaar opnieuw bekeken worden, liefst in augustus al.

Terwijl we langs de gracht achter de boomgaard lopen, valt een schitterende, stokoude, wat scheefstaande appelboom op, helemaal gevuld met minstens honderd rood(gestreepte) vruchten. De appels blijken klein te zijn, niet volgroeid noch plukrijp. We hebben enkele vruchten geplukt om op een koele plek te laten narijpen, te fotograferen en te proeven.

Op 11 december kunnen de bij het NFN aangesloten pomologen deze onvolgroeide appeltjes niet determineren. De namen Zoete Kroon, Zoete Bellefleure en Groninger Kroon worden genoemd. Alle zijn heel oud en door J.H. Knoop beschreven en afgebeeld in zijn 'Pomologia' (1758). Volgend jaar willen we in oktober terugkomen voor deze boom. Het wordt aanbevolen om enkele nieuwe bomen te enten van dit ras om het te behouden en te verspreiden.

Els en Henk Puijk zagen veel overeenkomst met Hennie Rossel's Winterbloemzeuten, die bij DNA-analyse Zoete Kroon (Soete Kroon) uit 'Pomologia' van J.H.

Knoop bleek te zijn.

We hebben dit ras meegenomen op 6 november naar de Fruitgroep Oost Nederland (voorheen Fruitgroep Achterhoek). Daar is het inderdaad ook gedetermineerd als Zoete Kroon (Fig. 5a en 5b).

Fig. 5a De stokoude appelboom langs de gracht.

We slaan linksaf en lopen via een andere ingang dezelfde boomgaard weer in en zien meteen een perenboom dicht naast een sierappel staan. Er hangen te weinig peren aan om het ras te kunnen bepalen. Is het Le Curé? Maar deze peer heeft geen naad of stropdas, een van de uiterlijke kenmerken van dit ras. De naam Le Curé wordt voorlopig genoteerd. Tevens is Légipont, synoniem Fondante de Charneux, een goede mogelijkheid, ook gezien de wat opgaande boomvorm.

Vlakbij deze perenboom staat een fraaie appelboom. Ook al is de schil van deze appels in eerste instantie erg bleekwit van kleur (omdat hij nogal in de schaduw van andere bomen staat), we herkennen deze toch als Sterappel. Door de open kelk, het iets rozerode vruchtvlees en het korte of soms navelachtige steeltje. Ons advies is om deze Sterappel iets meer licht te geven door de sierappel ernaast te snoeien.

Er staan twee sierappelbomen met rode vruchtjes in de boomgaard. Volgens de ontvangen plattegrond zouden deze allebei Malus 'Red Sentinel' zijn. Dit lijkt ons correct.

We bekijken hier ook een bijzondere boom die vol hangt met kleine, groene appels. Deze appels worden een dezer dagen geplukt en naar de sappers gebracht. We nemen een handvol mee, omdat we het ras niet herkennen. Op 11 december is dit kleine, gele, ronde en laat rijpe appeltje door Hennie Rossel gedetermineerd als de Petersilienappel, herkomst Oost-Pruisen. Dit appeltje is geschikt om vers te eten vanwege het zachte vruchtvlees; het is voldoende sappig en aromatisch. Het rijpt goed na, ondanks de vroege pluk (17 september) en is lang houdbaar (Fig. 6).

Verderop, in de hoek bij de kas, vallen de rode appels aan de enige, overgebleven tak van een dikke, holle boom op; op de grond ligt geen valfruit. Rob plukt appels voor ons. De appels hebben een roodpaarse schil en een typische vorm. We zijn het beiden gelijk met elkaar eens dat het de appel Zoete Campagner betreft. We

Fig. 5b Een appel gelegd op de herfsteditie 2025 van de PomoSpost, waarschijnlijk hetzelfde ras: Zoete Kroon.

nemen daarom geen appels mee.

Aan een andere stokoude, helaas beschadigde, boom hangen op grote hoogte enkele donker- tot middelgroene appeltjes. Rob plukt de enige twee appeltjes met een plukstok. We denken aan Lunterse Pippeling. Later, na rijpen en proeven, wordt gedacht aan Zoete Grauwe Reinette. Er bestaan veel Grauwe Renetten, zoete en zure, die afkomstig kunnen zijn uit Frankrijk en Engeland.

Vlakbij de kas (links naast de moestuin) staat nog een laag snoer, deze keer een lage rij appels; het zijn al dikke stammen. Helaas komen er nagenoeg nooit appels aan, dus is dit ras eigenlijk niet te determineren. Dit ras heeft een sterke groei van de twijgen, waardoor het niet echt geschikt is om als leiboom te snoeien. Advies: mee laten lopen met een DNA-analyse om te onderzoeken welk ras dit is. Een andere optie is om de boom te enten en die ent te laten uitgroeien tot een boom. Dan zullen er wél appels aankomen. Afhangelijk van de gekozen onderstam duurt dit meestal minimaal drie tot vijf jaar of langer. Die optie is goedkoper dan een DNA-onderzoek, maar duurt wel langer.

Boomgaard in/ bij paardenwei

We gaan naar de tweede, kleinere boomgaard. We lopen naar de paardenwei langs de tuinmuur die de tuin afgrenst. Een gedeelte van deze wei is afgerasterd met lint om een fraaie hoge vrijstaande appelboom en een kers te beschermen tegen vraat. Deze zeer grote appels zijn nog te onrijp om iets over het ras te kunnen zeggen,

maar ze smaken nu al heerlijk. Op 18 september laten we deze appel zien aan de pomologen van het NFN, van wie iemand vermoedt dat het Ontario is. Maar pas eind oktober zijn de vruchten eetrijp en dan wordt het duidelijk dat het Jonagold is, het oude type, met weinig rode blos, dat voortreffelijk smaakt (Fig. 7).

Fig. 7 Jonagold op 2 november.

In deze boomgaard vinden we ook Lunterse Pippeling, daar is geen twijfel over mogelijk. Dit is een Nederlands ras, klein tot matig groot, regelmatig gevormd, tamelijk plat. Het ziet er vrij onaantrekkelijk, dat wil zeggen roestig, uit. Bij rijpheid is de vrucht groengeel van kleur. Een frisure apple voor de hand en de keuken. De appel is heel lang te bewaren, tot in december. De boom is geschikt voor zandgrond (Fig. 8)

Fig. 8 Lunterse Pippeling op 21 december.

Fig. 6 Petersilienappel op 3 december.

Leifruit tegen de muur bij paardenwei

Tegen de tuinmuur zijn perenbomen geleid en een perzik. De meeste peren zijn/ lijken Conference. Eén leipeer trekt onze aandacht: de vrucht lijkt veel op Conference, maar is net anders van kleur, textuur en smaak, slanker en minder lang te bewaren, zo blijkt later. We nemen er enkele mee voor onderzoek. We zijn er nog niet achter gekomen welk ras het is (Fig.9).

Fig. 9 De peren tegen de tuinmuur naast de perzik op 22 september.

Tot slot

De onderzochte appels zijn alle bewaarrassen. Zij kunnen in oktober worden geoogst en de meeste kunnen koel en vorstvrij worden bewaard tot januari, soms nog langer. De meeste rassen zijn al sinds jaar en dag bekend en hebben zich bewezen in de keuken: Schone van Boskoop, Witte Wintercalville, Zoete Kroon, Zoete Campagner en Lunterse Pippeling. Eén appeltje stelde ons voor een raadsel, maar Hennie Rossel, de senior onder de pomologen en aangesloten bij het NFN, kent de Petersilienapfel, een klein, geel, rond en laat rijp appeltje uit Oost-Pruisen, omdat het soms aangeboden wordt op determineerdagen in Oost-Nederland. Daarnaast hebben we de Zoete Kroon en de Winter Bloem-Zoete, synoniem Doesburgse Bloem-Zoete gevonden. Bijzondere rassen, mede omdat Doesburg vlakbij Angerden ligt. Deze rassen blijken ook lang houdbaar.

De aangetroffen perenrassen, zoals Conference en Gieser Wildeman, worden nog steeds commercieel geteeld vanwege hun kwaliteit als hand- en stoofpeer.

Volgend jaar zouden we vroeger in het oogstseizoen naar Bingerden kunnen komen voor het determineren van de zomerappels, want die zijn er ook, zo is ons verteld. En voor sommige rassen is het dus het beste om in zomer/ najaar 2026 terug te komen en/of fruit na geleverd te krijgen voor nader onderzoek.

Tekst en foto's: Marianne van Lienden (tenzij anders vermeld) en Els Puijk, fruitdetermineerders en fruitcollectiehouders/ -beheerders. Foto 5b*: Els Puijk.

Januari 2026

Dit is een bewerking van het uitgebreide determinatieverslag van Els en Marianne dat naar Rob Plomp, tuinbaas van Landgoed Bingerden, gestuurd is.

Aanvullingen & verbeteringen

In het artikel bij de poster "Nederlandse erfgoed appelrassen 2. De appels op de poster nader bekeken" op pagina 17 van Pomospost winter 2025 is een foutje geslopen.

De redactie heeft de informatie over de oorsprong van de Groninger Kroon overgenomen uit de brochure "Oude fruitrassen in Noord-Nederland" (8ste herziene druk 2010), pagina 3, maar die blijkt niet te kloppen.

Jantje Kroon was niet de echtgenote van S.H. Brouwer en de Groninger Kroon kan dus niet naar Brouwers echtgenote vernoemd zijn. Brouwer was gehuwd met Grietje Jager en na haar overlijden hertrouwde hij met Yktje Tonkens. Jantje is een fantasienaam en zij heeft nooit bestaan.

S.H. Brouwer, voormalig hoofd proeftuin voor Boomkwekerijteelt te Noordbroek, ontdekte in 1870 de Zoete Kroon in Zuidbroek en 5 jaar later ontdekte hij daar ook de Groninger Kroon. Beide appels zijn toevalsaaalingen en hij benoemde ze als 'Kroonappels'.

Het begrip 'Kroon' staat voor superieur, topappels met 'Kroon' als kwaliteitsaanduiding. In "Pomologia" (1758) van J.H. Knoop kom je al acht keer het begrip 'Kroon' tegen; het begrip 'Glorie' of 'Roem' werd later ook populair.

Brouwer heeft verschillende kruisingen gemaakt. De kruising tussen de Schellinkhouten en de Beauty of Bath leverde een commercieel geschikt ras op, de Noorderkroon. In 1934 werd deze zachtzure appel (voor gebruik in september) geïntroduceerd door de Proeftuin, het voorwerk was door de heer Brouwer verricht. Als hommage aan de heer Brouwer kreeg dit ras ook de naamsuitgang 'Kroon'. Aangezien de proeftuin gevestigd was in Noordbroek kreeg de appel het voorvoegsel 'Noord', en zo ontstond de naam Noorderkroon.

Met dank aan Harry van der Laan die de redactie liet weten dat de historicus Martin Hillenga deze fabel over Jantje Kroon doorgeprikt heeft.

Tekst en foto Marianne van Lienden

Groninger Kroon.

Themanummer Fruithof

De Noordelijke Pomologische Vereniging en de collectietuin Fruithof Deel 1 Het ontstaan van de NPV en de collectietuin

In 1995 heeft de Noordelijke Pomologische Vereniging haar collectie van 700 fruitbomen ondergebracht in de Stichting Fruithof Frederiksoord. Na zes jaar is de relatie tussen de vereniging en de stichting, die de collectietuin beheert, een onderwerp van discussie binnen de NPV. Coen Ballintijn, een van de oprichters en zowel bestuurslid van de NPV als van de Fruithof, beschrijft de ontstaansgeschiedenis van de collectietuin.

1. De geschiedenis van de fruitteelt

De fruitteelt is ver voor het begin van onze jaartelling, in Klein Azië – de Kaukasus – begonnen. Enkele honderden jaren voor Christus wist men reeds dat fruitrassen door enten moesten worden doorgekeemd en dat zaaien tot variatie leidde. De Grieken en vooral de Romeinen hebben fruitgewassen over Europa verspreid.

In de vroege Middeleeuwen waren uitgebreide boomgaarden aanwezig bij kloosters en kastelen. Later werden er rond de opkomende steden boomgaarden aangelegd. Er ontstond toen een levendige fruithandel die geheel in handen was van het gilde der “Fruytieniers”. Op het platteland had elke hoeve fruitbomen voor de eigen voorziening en leverde verkoop van overtollig fruit soms enige bijverdienste. Deze situatie is in feite tot enkele jaren na de Tweede Wereldoorlog blijven bestaan. Voor de fruithandel waren er schitterende boomgaarden, die o.a. in de Betuwe en Limburg beroemd waren om de bloesempracht, en voor eigen voorziening monumentale hoogstambomen bij boerderijen in het hele land.

De ontwikkeling na 1945

Hoogstamfruitteelt is zeer arbeidsintensief. Zowel het onderhoud (snoeien, ziektebestrijding) als het plukken moet met de hand, op ladders geschieden. Toen dan ook in de jaren na de oorlog zwak groeiende en vroeg vruchtbare laagstambomen beschikbaar kwamen, is de fruitteelt daar massaal op overgeschakeld. Dit proces is versneld door de rooipremies die de Nederlandse en Europese overheden beschikbaar stelden. Boomgaarden werden massaal geroid en vervangen door laagstam. De teelt werd daardoor minder arbeidsintensief en het fruit veel goedkoper, zodat concurrerend met het buitenland kon worden geproduceerd.

Deze ontwikkeling had ook schaduwzijden. Door het goedkopere fruit loonde het onderhoud van eigen fruitbomen niet meer. De hoogstambomen bij de boerderijen werden daarvan het slachtoffer. Zij werden in toenemende mate verwaarloosd en geroid. Landschappelijk is het verdwijnen van de grote hoogstambomgaarden als de karakteristieke fruitbomen bij boerderijen een groot verlies.

Ook het rassenaanbod is drastisch afgenomen. In “De Nederlandsche Boomgaard” uit 1867, worden alleen al 117 in Nederland geteelde appelrassen beschreven. De uitgave “Nederlandsche Fruitsoorten” van de Nederlandsche Heidemaatschappij uit 1942, (die zelf vermeldt niet volledig te zijn) beschrijft 80 appelrassen. Van moderne laagstamrassen zijn er hooguit een stuk of 15, die grotendeels ook nog nauw verwant zijn. Het hoeft geen betoog dat hierdoor een heel scala aan geur- kleur- en smaakvariatie verloren is gegaan.

De laagstamboom mag voor de professionele teler ideaal zijn, voor de amateur is hij volslagen ongeschikt. Hij stelt zeer hoge eisen aan de bodem, heeft een korte levensduur (10 jaar of minder) en is extreem ziektegevoelig.

In het genetisch materiaal van de oude rassen is soms erfelijke resistentie aanwezig tegen enkele moeilijk te bestrijden ziekten. Wanneer dit genetisch materiaal verloren gaat, is het nooit meer te gebruiken voor het ontwikkelen van resistente fruitrassen.

2. De Noordelijke Pomologische Vereniging

In de jaren tachtig van de vorige eeuw begon bij een toenemend aantal mensen het besef door te dringen dat, door bovengeschetste ontwikkeling, veel waardevols voor altijd verloren dreigde te gaan. De Landschapsstichtingen wilden, in het kader van landschapsontwikkeling en Groene Dorpen projecten, graag weten hoeveel oude fruitrassen nog voor verspreiding beschikbaar waren. A.R. (Auke) Kleefstra kreeg de opdracht dat te inventariseren. Al snel hielp C.A. Couvert, zelf fruitkweker, mee. Deze had zijn liefde voor en grote kennis van oude fruitrassen al op zeer jonge leeftijd meegekregen van zijn vader, die fruitkweker was. Al na korte tijd was men verbaasd over wat er nog allemaal te vinden was!

Er sloten zich steeds meer belangstellenden bij hen aan en in de zomer van 1989 was de belangstelling zo groot, dat de Noordelijke Pomologische Vereniging (met enkele tientallen leden) werd opgericht (1).

Folder Dorp in 't Groen.

De vereniging groeide snel en had spoedig meer dan 500 leden. Zij heeft tot doel het behoud van oude fruitrassen en het stimuleren van de belangstelling daarvoor omdat:

- Hoogstambomen als landschappelijk element van grote waarde zijn.
- Het enorme assortiment van smaak-, geur- en kleureigenschappen van de oude fruitrassen dat als landbouw - historisch erfgoed niet verloren mag gaan en als basismateriaal voor nieuw te ontwikkelen rassen beschikbaar moet blijven.
- Veel oude rassen natuurlijke resistentie hebben tegen ziektes. Deze eigenschap moet behouden blijven.

Om haar doelstelling te bereiken ontplooit de vereniging de volgende activiteiten:

- Aanleg- en onderhoudsadviezen aan particulieren, organisaties en gemeenten.
- Snoeicursussen (deels i.s.m. landschapsstichtingen).
- Entcursussen.
- Het beschikbaar stellen van entmateriaal.
- Het organiseren van een tweejaarlijkse nationale tentoonstelling en het deelnemen aan meerdere lokale shows en tentoonstellingen.
- Het bieden van een determinatieservice.
- Het inventariseren van gebieden (deels i.s.m. provinciale stichtingen Landschapsbeheer en het IVN).
- Het bijebrengen van een collectie van nog in Nederland aanwezige appel-, peren- en pruimenrassen.

Speuren en enten

Direct na de oprichting werd begonnen met het verzamelen en opnieuw enten van alle oude appel-, peren- en pruimenrassen die in Nederland gevonden werden. Dit is een ongekend succes geworden. Al snel omvatte de collectie meer dan 500 rassen. Het succes bracht echter een groot probleem met zich mee: ruimtegebrek! Er werden en worden steeds weer oude rassen teruggevonden. Het aantal ligt al rond de duizend!

De jonge bomen, die aanvankelijk op rijen van 0,5 bij 1 meter konden staan, werden groot en eisten ruimte. Bij individuele leden kon de collectie niet langer ondergebracht worden en menigmaal werd in discussies daarover de verzuchting geslaakt: "Hadden wij maar 10 ha grond!"

3. De Fruithof Frederiksoord

In 1992 begonnen de opgroeiende bomen elkaar te verdringen. Bomen dreigden verloren te gaan en het probleem werd steeds nijpender. Zo zelfs dat tijdens de tweede nationale NPV Fruittentoonstelling te Frederiksoord in 1992 de voorzitter in zijn openingstoespraak bekende, dat "hij altijd droomde van een collectietuin waar Hermien van Eibergen en Keizer Alexander broederlijk en zusterlijk naast elkaar zouden staan". Deze woorden bleven niet onopgemerkt en, samen met de kwaliteit van de tentoonstelling, leidde dit ertoe dat de toenmalige burgemeester van de gemeente Vledder voorstelde "er maar eens over te praten".

Die gesprekken vonden al heel snel plaats. Behalve de NPV namen eraan deel:

- de gemeente Vledder, die zich reeds lang sterk maakte voor groene projecten.
- de Maatschappij van Weldadigheid, die na het kolonietijdperk nog steeds veel grond in de gemeente bezit en het behoud van cultuurhistorische waarden nastreeft.
- de Gerard Adriaan van Swieten Tuinbouwschool, die landelijk grote bekendheid bezit en beschikt over een uniek complex van tuinen.

Op grond van de door deze groeperingen samen ontwikkelde ideeën, maakte het Tuin- en Landschapsarchitectuurbureau Hollema, te Rolde, een ontwerp, dat bestond uit een aantal parkachtig in elkaar overvloeiende boomgaarden.

Tijdens de derde algemene ledenvergadering van de NPV in 1994 werd dit ontwerp gepresenteerd en enthousiast ontvangen. Een haalbaarheidsstudie door het bureau AVAD te Groningen viel positief uit. Op grond daarvan werd in 1995 de Stichting Fruithof Frederiksoord opgericht (2). De stichting vroeg en kreeg subsidie van de Nederlandse en de Europese overheid. Voor het verkrijgen van subsidies was een evenredige inbreng van de NPV een voorwaarde. In geld was dat voor een vereniging van NPV-formaat onmogelijk. Inbreng van de bomen, tegen handelswaarde, was een oplossing. De door sommigen gestelde vraag of het opgeven van het eigendomsrecht op de bomen verstandig was, kon worden beantwoord met: je hebt niets aan het juridisch eigendomsrecht op bomen die op andermans grond staan. Bij opzeggen van de pacht zijn oudere, niet meer verplantbare bomen altijd verloren, van wie ze ook zijn!

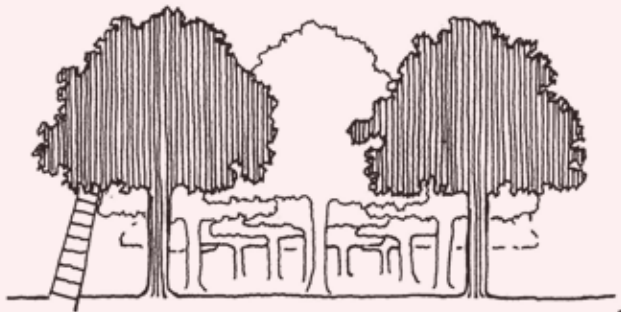

Overdracht van de NPV-collectie in 1996.

Voor de pomologische aspecten van het inrichten van de tuin is vanuit de NPV een speciale commissie opgericht: de Groencommissie. Op die manier werd deskundigheid gewaarborgd en een ruime inbreng van de NPV formeel vastgelegd. In 1996 en de jaren daarna werden bomen geplant.

In die tijd is de Stichting Land van Weldadigheid opgericht in Frederiksoord. Samenwerking daarmee leek nuttig en er werd een werkverdeling overeengekomen. De praktijk viel tegen, de resultaten van deze stichting waren onvoldoende en ze is inmiddels opgeheven.

Begin 2000 werd het bestuur van de Stichting Fruithof Frederiksoord gewijzigd. De heren Bouwhuis van de Gemeente Vledder en Mensink van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid vonden dat hun taak, het helpen oprichten van een collectieboomgaard, afgerond was. Er was een financieel gezonde stichting ontstaan met een prachtige boomgaard en nog enig geld in kas. Ook vonden zij een rol in het bestuur van zowel de gemeente (de mogelijke toekomstige vergunningverlener) als de Maatschappij van Weldadigheid (de grondeigenaar) voor de toekomst niet meer wenselijk. De adviseurs, Hidskes en Ballintijn werden gevraagd in het bestuur zitting te nemen. Deze hadden enige aarzeling omdat zij, bij een geheel uit NPV leden bestaand bestuur, vreesden voor NPV-aansprakelijkheid. Na overleg met notaris Drooge, die elk risico voor de NPV uitsloot, accepteerden zij een bestuursfunctie. Tot nieuwe adviseurs werden benoemd: mev. A. Roodzant en de heer H.W. Rossel, beiden NPV leden. De heer Nijman werd secretaris. Het algemene onderhoud moest daarna door de Stichting Fruithof worden geregeld. Besloten werd de planning van het gehele beheer van de Fruithof aan de Groencommissie op te dragen. Deze werd omgedoopt tot Beheercommissie en kreeg officieel de status van een gecombineerde NPV-Fruithof commissie. Momenteel telt zij acht leden, allen NPV ers, waarvan er twee tevens Fruithof bestuurslid zijn.

Het logo van de Fruithof in 2000.

Succesvol jaar

Het jaar 2000 kan als een zeer geslaagd jaar worden beschouwd. Voor het eerst produceerde de Fruithof een echt ruime oogst van een aanzienlijk aantal historische rassen. Op het terrein vond weer de tweejaarlijkse NPV-tentoonstelling plaats. Er was zeer veel bezoek, dat met graagte fruit uit de Fruithof kocht. Tijdens de tentoonstelling was bijvoorbeeld de belangstelling voor de rondleidingen door de Fruithof zo overweldigend, dat het geplande aantal rondleidingen drastisch verhoogd moest worden.

Dat ook buiten de NPV-tentoonstelling de Fruithof Frederiksoord op een warme belangstelling mag rekenen blijkt uit de volgende feiten:

- De provincie Drenthe heeft een subsidieaanvraag gehonoreerd in het kader van het natuur en landschapsbeheerprogramma.
- Het tijdschrift Landleven is voor onbepaalde tijd sponsor geworden van de Fruithof.
- De Haëlla stichting te den Haag heeft spontaan een subsidie toegekend.
- De Maatschappij van Weldadigheid heeft als donatie een reductie op de pacht van dit jaar gegeven.
- Het aantal donateurs bedraagt momenteel ongeveer vijftig.

De financiële situatie van de Fruithof

De opbrengst van een jonge boomgaard is te klein om kostendekkend te zijn. Momenteel beschikt de Stichting Fruithof Frederiksoord over een kapitaal van ca. f 30.000, -.

Met de huidige inkomsten en subsidies was er het afgelopen jaar een verlies van ca. f 9000, - op het normale onderhoudsprogramma. Daarnaast zijn er nog een aantal gewenste investeringsposten, in urgentievolgorde:

- Een maaimachine die dicht om de bomen kan maaien zonder die te beschadigen.
- Een onderkomen voor vrijwilligers (schuilen, koffie en lunch, administratief werk determineerploeg) en voor gereedschap.
- Verharding van het centrale pad (waar tijdens de tentoonstelling rijplaten nodig waren).
- Materiaal voor het plaatsen van de gekweekte leiperen in een leiperenlaan.
- Sierappel ter vervanging van de lijsterbessen als laanbeplanting.
- Naametiketten voor de fruitbomen.

Voor deze zaken moeten bronnen aangeboord worden. Er worden nog steeds sponsors geworven. Daarnaast is het zeker denkbaar in de toekomst als genenbank in het kader van de biodiversiteit financiële bijdragen te krijgen.

Coen Ballintijn

Noten en appendix

- 1) Op 26 juli 1989 is de Noordelijke Pomologische Vereniging opgericht door CA. Couvert, A.R. Kleefstra en P.J.M. van der Schoof. De statuten zijn door notaris A.S. de Boer te Akkrum (Fr.) vastgesteld.
- 2) Op 26 april 1995 is de Stichting Fruithof Frederiksoord opgericht door G.W. Hidskes en C.M. Ballintijn en is de stichtingsakte vastgesteld ten overstaan van Mr. A.H.C. van Drooge, notaris te Dwingeloo. Hierin is ten aanzien van de samenstelling van het bestuur vastgelegd: "vijf bestuursleden dienen bestuurslid te zijn van of op andere wijze binding te hebben met en worden benoemd op voordracht van ieder der navolgende instellingen: De Noordelijke Pomologische Vereniging, De Gemeente Vledder, De Stichting Maatschappij van Weldadigheid, Het Terra College vestiging Frederiksoord en De Nederlandse Fruittelers Organisatie te Den Haag. Over het aantal bestuursleden (minimaal vijf) en de opvolging bij vacatures wordt door het bestuur met algemene stemmen beslist. De samenstelling van het bestuur was als volgt:
H.H. Siebring, Noordelijke Pomologische Vereniging.
G.J. Bouwhuis, voorzitter Gemeente Vledder.
J.J. Mensink, secretaris Stichting Maatschappij van Weldadigheid.
D.J. Nijman, Terra College Frederiksoord.
G. Plakmeier, Nederlandse Fruittelersorganisatie.
Om voldoende pomologische inbreng te garanderen werden G.W. Hidskes en C.M. Ballintijn door het bestuur als adviseur benoemd.

Dit artikel is eerder gepubliceerd in Pomospost voorjaar 2001, blz.17-21.

Themanummer Fruithof

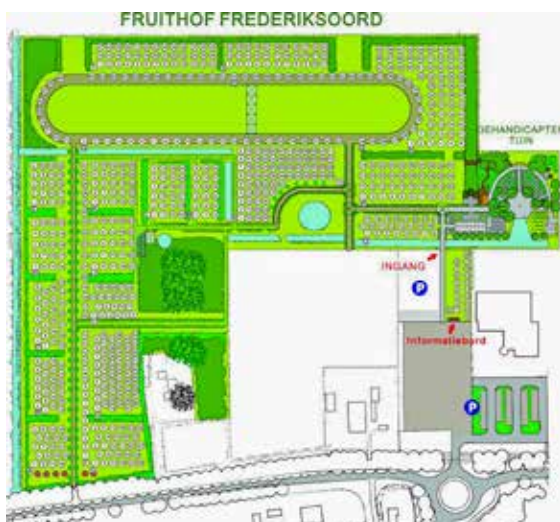
De Noordelijke Pomologische Vereniging en de collectietuin Fruithof Deel 2 De relatie tussen de NPV en de Fruithof

In 1995 heeft de Noordelijke Pomologische Vereniging haar collectie van 700 fruitbomen ondergebracht in de Stichting Fruithof Frederiksoord. Na zes jaar is de relatie tussen de vereniging en de stichting, die de collectietuin beheert, een onderwerp van discussie binnen de NPV. Coen Ballintijn, een van de oprichters en zowel bestuurslid van de NPV als van de Fruithof, beschrijft in deze bijdrage de discussie in 2001 over de wenselijkheid van het al dan niet samengaan van stichting en vereniging.

Zoals vermeld zijn de Noordelijke Pomologische Vereniging en de Stichting Fruithof Frederiksoord juridisch gezien geheel aparte organisaties. Een collectietuin onder beheer van de NPV zou namelijk automatisch betekenen, dat in geval van mislukking de leden individueel financieel aansprakelijk zijn. Bij discussies over een boomgaard op ledenvergaderingen in het verleden bleek dat de meeste leden deze aansprakelijkheid niet wilden aanvaarden. Het bestuur kreeg expliciet de opdracht, door het vormen van een stichting, de leden voor aansprakelijkheid te vrijwaren. Voor veel leden was deze bescherming een essentiële voorwaarde voor het continueren van hun lidmaatschap. De juridische scheiding brengt wel met zich mee dat de NPV formeel geen directe zeggenschap over de Stichting Fruithof heeft. In de praktijk is dit echter geen punt van belang omdat, zoals in het bovenstaande is vermeld, de gehele Fruithof wordt bemand door NPV leden.

Toch wordt nog wel eens gezegd: "Waarom heffen we die stichting niet op? We weten toch zelf wat we uitgeven en kunnen dat toch aanpassen aan de beschikbare middelen." Deze redenering gaat misschien met de huidige besturen op, risico in de toekomst is echter nooit uit te sluiten. Een toekomstig bestuur kan via een veel te optimistisch gekleurde bril plannen maken of een toekomstige penningmeester kan ongemerkt de kas doen verdwijnen. Dit zijn zaken waar je als individueel lid praktisch geen invloed hebt, maar die toch regelmatig voorkomen.

Hoewel dus de beschermingsconstructie absoluut gehandhaafd moet blijven, is dit zeker geen pleidooi voor een bureaucratisch formalistische scheiding! Dat kost allen maar véél tijd, energie en administratieve rompslomp en is op sommige punten nog duurder ook. Wij pleiten ervoor om met zijn allen de schouders te zetten onder de NPV en "haar" boomgaard alsof het één geheel is en ze pas te scheiden als dat door ongelukkige omstandigheden noodzakelijk is om onze leden te beschermen.

De oudste plattegrond van de Fruithof.

De Fruithof kan niet voortbestaan zonder bijdrage van de NPV. Toch moet het ook niet zo zijn dat de NPV verplicht wordt tot een vaste jaarlijkse bijdrage. Zij moet rekening kunnen houden met de eigen financiële situatie. Ook moet zij de bijdrage kunnen afstemmen op haar instemming met of afkeuring van het beleid van de Fruithof.

Met deze overweging als achtergrond werd op de NPV-jaarvergadering op 27 januari 2001 de volgende procedure voor de toekenning van bijdragen door de NPV aan de Fruithof voorgesteld:

Op elke NPV-jaarvergadering wordt:

- Verslag uitgebracht over beleid en financiën van de Fruithof over het afgelopen jaar.
- Een overzicht gegeven van de plannen voor het volgende jaar.
- Een wensenlijst in urgentievolgorde gepresenteerd.

Op grond van bovenstaande gegevens en de eigen financiële positie bepaalt de ledenvergadering dan op voorstel van de penningmeester hoeveel zij dat jaar aan de Fruithof wil bijdragen. De bijdrage kan laag zijn of geheel vervallen, wanneer de eigen financiën niet rooskleurig zijn of er ernstige kritiek is op het functioneren van de Fruithof.

Dit voorstel is aangenomen met een krappe meerderheid van 16 tegen 14 stemmen. Dit geringe stemmenverschil en de heftigheid waarmee de meningen naar voren werden gebracht, is aanleiding om de drie belangrijkste punten van kritiek nog eens door te nemen:

1. We geven een blanco cheque, weten niet wat er mee gebeurt en hebben geen invloed.

Weerlegging: elk jaar komt er een verslag en een plannen- en wensenlijst. De NPV bepaalt zelf op grond daarvan en op grond van de eigen positie, de hoogte van de bijdrage. Is de NPV het niet eens met plannen of beheer, dan kan de bijdrage geweigerd worden

2. De Fruithof is een aparte organisatie, we hebben daar helemaal geen invloed op. Weerlegging: Het beleid van de Fruithof wordt opgezet door een beheercommissie. De commissie telt acht leden, allen NPV'ers. Slechts twee maken tevens deel uit van het Fruithof-bestuur, de rest vertolkt het "zuivere NPV-standpunt" en kan door de NPV worden vervangen wanneer die dat wenst! Voorwaar een grote NPV-invloed! En zelfs het Fruithof-bestuur bestaat geheel uit NPV leden, al zijn die juridisch niet afzetbaar.

3. De Fruithof is een aparte organisatie. Daardoor zijn de bomen en al wat daar verder is, niet van ons.

Weerlegging: Formeel is dit juist. Een eigen NPV-boomgaard was altijd het NPV ideaal, maar was onmogelijk door het aansprakelijkheidsrisico. De huidige constructie biedt de NPV en haar leden juist de gewenste bescherming. Het Fruithof-bestuur zou die beschermingsconstructie echter pas in werking willen stellen, wanneer zich calamiteiten voordoen. Functioneel zou het Fruithof-bestuur graag de boomgaard en de NPV als eenheid zien.

Dat het Fruithof-bestuur zich altijd in die zin opgesteld heeft, moge blijken uit de volgende punten:

- De tentoonstelling heeft op het Fruithof-terrein plaatsgevonden. Dat was door de Fruithof als vanzelfsprekend ervaren zonder er voorwaarden aan te verbinden.
- Aan de rondleidingen door de boomgaard die zo'n onverwacht succes waren, dat zij voor een belangrijk deel het gezicht van de tentoonstelling bepaalden, zijn geen voorwaarden verbonden. Er is bijvoorbeeld geen deel van de entreegelden gevraagd.
- Door de verkoop van een grote voorraad fruit van historische rassen uit de Fruithof kon de kas van de NPV worden gespekt. In het kader van de functionele eenheidsgedachte had het Fruithof-bestuur hier geen enkele moeite mee.
- De NPV leent gratis het gereedschap van de Fruithof voor een aantal van haar cursussen.
- Al een aantal jaren haalt de NPV enthout uit de Fruithof, o.a. om te gebruiken en te verkopen op haar open entdagen.

Hiervoor geldt, evenals voor de drie genoemde punten, dat dit bij een formele scheiding te gek voor woorden is!

De entree van de Fruithof met de brug in 2004.

Hoe nu verder?

Ik zou dit overzicht over het ontstaan en de ontwikkeling van de Fruithof Frederiksoord, die absoluut als "De NPV-collectietuin" moet blijven functioneren, willen besluiten met een herhaling van de opmerking: Laten we met zijn allen de schouders zetten onder het ontwikkelen van de NPV en "haar" Fruithof alsof het één geheel is en ze pas scheiden als dat door ongelukkige omstandigheden noodzakelijk blijkt om onze leden te beschermen.

Coen Ballintijn

Themanummer Fruithof

Na twee cursussen kun je nog niet determineren Interview met Cor Couvert (1936-2023), mede-oprichter van de NPV

In 2014 bestaat de NPV 25 jaar, aanleiding voor de redactie om Cor Couvert, één van de oprichters en 12 jaar lang secretaris, te interviewen. Vanwege zijn leeftijd houdt hij zich de laatste jaren op de achtergrond, maar de oude fruitrassen boeien hem nog steeds. De boeken over pomologie staan voor het grijpen in een kast dicht bij de eettafel en als het nodig is, staat hij op om een boek te laten zien waarover hij net iets heeft verteld. Op tafel ligt een dikke map: daar is vast een goede reden voor.

Was u al bezig met oude fruitrassen in 1989?

Ik heb 20 jaar in de fruitteelt gezeten, ik was in loondienst bij het bedrijf van mijn vader, die appels, peren, pruimen en bessen kweekte, allemaal oude rassen, die later vervangen werden door Cox's Orange Pippin, Lombart's Calville en Yellow Transparent. In 1970 moest het bedrijf van 8 ha het veld ruimen voor de stadsuitbreiding van Assen. Ik ben een speciaalzaak in Assen begonnen voor aardappelen, groenten en fruit. Toen ik wegens mijn gezondheid moest stoppen met de zaak, heb ik de koelcel meegenomen naar mijn woonadres, want belangstelling voor de fruitteelt heb ik altijd gehouden. Ook heb ik nog 's avonds lesgegeven in het vakonderwijs AGF in Emmen.

Hoe is het idee ontstaan een pomologische vereniging op te richten?

Er waren in de jaren tachtig meer mensen geïnteresseerd in vergeten appel- en perenrassen. Op een dag zag ik een artikel in de krant over oude fruitrassen. Auke Kleefstra werd erin genoemd. Ik heb contact met hem gezocht en gezegd dat ik vrij veel van oude rassen afwist, bijvoorbeeld de appel Jacques Lebel en het peertje Winterlouwte kende ik al van mijn vaders fruitkwekerij. Auke Kleefstra was de eerste met belangstelling voor oude fruitrassen, die zich wilde inzetten voor het behoud ervan. Hij kwam terecht bij de Vereniging Brede Overleggroep Kleine Dorpen in Drenthe (B.O.K.D.). De leefbaarheid op het platteland moest weer verbeterd worden. De kwaliteit van het woonmilieu was steeds meer onder druk komen te staan. De Drentse erven veranderden onder invloed van de heersende mode en de oorspronkelijke eenvoud ervan werd aangetast. Oude fruitbomen werden na afsterven niet meer vervangen. Met het project Dorp in 't groen pakte B.O.K.D. het landschappelijk groen in zijn totaliteit aan: er was subsidie voor behoud en het herstel van vrijstaande bomen, boomgroepen, singels, hagen en de hoogstamvruchtboom werd ook erg belangrijk gevonden. Omdat men wilde beginnen met 'kaampies', het Drentse woord voor boomgaarden, had men deskundigen nodig op het gebied van oude fruitrassen, die konden determineren en adviseren welke rassen op boerenerven stonden. In een dorp wilden meestal tien tot twintig inwoners, vaak import, meekijken naar de oude, nog aanwezige fruitbomen. Na Drenthe volgde Groningen, daarna kwam Overijssel erbij. Ik vroeg of mensen nog boeken hadden over fruit en dat deed ik ook bij boekhandels en soms kreeg je boeken, bijvoorbeeld de "Nederlandsche Fruitsoorten" (1942) van de Heidemij. Wanneer we een oud ras gevonden hadden, determineerden we het, namen enthout af en lieten Hendrik ten Elsen in Neede de ent hoog op een oudere onderstam zetten. We wilden een dergelijke vereniging oprichten als de 'Lunterse Tuinbouwvereniging'. Deze vereniging werd in 1873 gesticht door notaris J.H. Th.W. van den Ham (1822-1912). Hij experimenteerde met nieuwe boomsoorten om meer variatie in de boombegroeiing in de dorpsomgeving te krijgen. Naast de kweek van zaailingen van appels en peren importeerde hij boomzaden en hield hij zich bezig met de selectie van pootaardappels. De Notarisappel en de peer Beurré van den Ham zijn naar hem vernoemd. De vereniging is in 1952 opgeheven. Wij wilden het gebruik en het beheer – onderhoud, restauratie en nieuwe aanplant – van boomvormen en fruitrassen propageren en stimuleren. Met dit doel voor ogen stapten Auke Kleefstra, Piet van der Schoof en ik op 26 juli 1989 naar notaris De Boer in Akkrum. Auke werd voorzitter, ik secretaris en Piet penningmeester. Piet hield het na een half jaar voor gezien en ging theologie studeren. Toen we tien leden hadden, was het groot feest!

Hoe verliepen de eerste tien jaren van de vereniging?

Eind 1990 had de Vereniging 149 leden, na de succesvolle en uitstekend bezochte eerste 'Souvenirs van Eeuwen', een tentoonstelling met honderden oude fruitrassen in het laatste weekend van oktober in De Kroezenhof in Assen. De naam is door mij bedacht. In de oneven jaren werden op andere plaatsen in het noorden van het land tentoonstellingen gehouden, o.a. in de fruitboomgaard van het landgoed Verhildersum in Leens, die vanaf 1990 door leden van de NPV is ingeplant met 48 verschillende hoogstammen van rassen die in Noord- Groningen rond 1850 voorkwamen. Sterappel, Zijden Hempje, Prinsesse Noble, Groninger Kroon en Zoete Kroon lagen er uitgesteld en ook minder bekende fruitsoorten, en druiven, walnoten en diverse bosvruchten. Er werden snoeidemonstraties gegeven en het was mogelijk oude rassen te bestellen op de geschikte onderstam voor de eigen grondsoort. Je kon enthout uitwisselen (dat gebeurde in de komende winter), er lagen oude pomologische boekwerken ter inzage, en er werd gratis informatie-materiaal uitgedeeld. Ook werd er fruit verkocht. Het fruit voor de tentoonstelling kon ik in de koelcel bij mijn huis opslaan. Leden die op pad gingen om fruit te determineren, zoals Jan Veel, Jan Woltema, Lukas Duijts en anderen die zich de Spuurpom noemden, brachten fruit mee.

De eerste tien jaar bleef ik voorlichting geven in dorpen: ik gaf les over het telen van fruit, snoeien, dunnen van fruit, enten, de zaal zat steeds vol. Auke Kleefstra en ik begonnen actief te zoeken naar oude en bijna verdwenen fruitrassen. We kwamen bij de mensen op het erf, verzamelden het fruit en thuis determineerden we het. Steeds weer andere oude rassen ontdekten we. Dat was ook goed voor de vereniging, je deelde folders uit en de mensen werden enthousiast en meldden zich aan als lid.

Een paar NPV'ers maakten kopieën van de oude uitgaven over fruit, bijvoorbeeld het handboek van Jahn, F., Lucas, E., "Illustriertes Handbuch der Obstkunde", 8 delen, "De Nederlandsche Boomgaard" deel 1 en 2 en "Nederlandsche Fruitsoorten" en die boeken verkochten we, tot in het buitenland. Ik gebruikte die boeken bij het determineren.

Het was altijd druk. Ik was het aanspreekpunt voor gemeentes en particulieren. Tijdens het avondeten zette ik de telefoon uit, anders kwam ik niet aan eten toe. Pomospost maakte ik in de beginjaren zelf, de tafel lag dan helemaal vol met papier.

Waarom is de Fruithof Frederiksoord gesticht?

We wilden de oude fruitrassen niet verloren laten gaan. Op zes plaatsen kweekten NPV-leden hoogstammen op in hun eigen tuin, in totaal hebben we 800 fruitrassen bijeengebracht. Zelf heb ik ook boompjes geënt en opgekweekt voor de Fruithof; ze stonden in een hoek van mijn tuin.' Hij laat een foto zien van zijn groene verzameling. In 1995 werd de Fruithof gesticht, we waren toen al drie jaar bezig geweest om alles rond te krijgen.

Was u ook bij de Spuurpom, het groepje determineerders dat in hun vrije tijd op zoek ging naar oude fruitbomen?

De NPV had verschillende werkgroepen: voor determineren, cursussen enz. Sommige leden vergaderden apart en ineens was de werkgroep niet meer nodig. Op het laatst opereerde dit clubje helemaal los van de NPV. Er zaten veel Einzelgänger bij. Sommige mensen denken dat ze kunnen determineren na twee cursussen, maar dat kan echt niet. Een cursus 'herkennen van fruit' vind ik een goed begin.' Hij slaat de map open en toont me een dikke stapel oude krantenknipsels en kopieën van een determineercursus en zegt: "Bekijk dit maar eens." Voorlichting geven over fruit, het is zijn tweede natuur geworden. We gaan naar de garage, want daar ligt nog meer interessants: twee stapels Pomosposten, die niet in de boekenkast passen. De verzameling is bijna compleet, zelfs de eerste nummers uit 1990 zitten erbij. Ik mag ze kopiëren voor het Documentatiecentrum, maar daarna krijgt hij alles terug, voor zijn kleinkinderen.

Marianne van Lienden
22-6-2014

Dit artikel is eerder geplaatst in de jubileumuitgave '25 jaar NPV en reisgids oude fruitrassen in Nederland', ISBN-nummer: 978-90-9028527-6.

Cor Couvert voor zijn boekenkast in 2014.

Themanummer Fruithof

De druivenkas

De historische kas in de Fruithof kon in 2007 worden gebouwd met behulp van subsidie. In deze kas zijn druivenrassen aangeplant, die in Nederlandse kassen geteeld werden in de negentiende eeuw. Een van de vrijwilligers heeft de eigen collectie druivenstokken gestekt en aangeplant in deze kas. De tafeldruiven worden verkocht in de fruitstal van de Fruithof vanaf eind augustus.

De opbouw

De bouw van de druivenkas werd mogelijk gemaakt door een geormerkte donatie uit het fonds van de Stichting Roelfsema, een stichting die het behoud van cultuurhistorische elementen tot doel had. De schenking van tienduizend euro moest ten goede komen aan een historische kas. Na grondig spitwerk in de historie van kasteelt besloot het bestuur om op zoek te gaan naar een originele Westlandse druivenkas. Na een oproep in de Pomospost heeft de Fruithof een aantal aanbiedingen gekregen en is een oude kas in Westernieland (Groningen) opgehaald.

De opbouw was een project van vrijwilligers van de Fruithof, de NPV, het Corso en de Gehandicaptentuin (nu Van Swietentuin genoemd). Deze laatste twee hebben een samenwerkingsverband met de Fruithof, zodat zaken als opstal en bestrating gezamenlijk aangepakt kunnen worden.

De kas heeft een stevige fundering gekregen. Dat was noodzakelijk, omdat het terrein een hoogteverschil van twee meter heeft en de plek waar de kas geplaatst zou worden, hoger ligt. Daardoor kostte de bouw nogal wat voorbereiding, zoals grondverzet. De kas staat op een betonnen fundering waarop een bakstenen borstwering gemetseld is, die de kas ondersteunt. De zes ijzeren spanten, die in betonnen poeren rusten, dragen het geraamte van de kas. Van de spanten zijn er vier origineel, maar bij nader inzien bleek het verstandiger om de kas te vergroten, waarvoor twee extra spanten werden gemaakt. Deze grondige voorbereiding zorgt ervoor dat het bestaan van de kas lange tijd verzekerd is.

Al het hout van de kas moest vervangen worden. Doordat het geen gangbare afmetingen had, moest alles op maat worden gemaakt. Dit bleek een aardige extra kostenpost te zijn, zodat de Fruithof ook zelf een bijdrage in de kosten heeft moeten doen.

De verzorging van de druivenstokken

Rien Keijzer, één van de vrijwilligers, vertelt: “Er zijn negen verschillende druivenrassen aangeplant in de kas. In januari beginnen we met het strooien van kalk en enkele weken later bemesten we met champost, die natuurlijke meststoffen bezit en overgebleven is van de champignonteelt. In maart worden de beginnende knoppen ingesmeerd met yoghurt tegen de meeldauw. Daarna is het wachten op de eerste scheuten, die geleid worden langs de draden. Voor de bestuiving van de bloesem in de kas zijn wij verantwoordelijk, omdat de wind en bijen de bloemen niet kunnen bereiken. In de bloeitijd schudden we de takken iedere dag of we doen dit werkje door met een zachte borstel langs de bloemen te gaan om stuifmeel over te brengen. In het Westland werd dit met een konijnenvootje gedaan in de 19e eeuw. Deze intensieve methode garandeert een

De nieuwe druivenkas in oktober 2007.

goede trosvorming. Door de bloemen te bestuiven en de druiven later te krenten (het verwijderen van de kleinste druifjes), ontwikkelt de druif zich tot een prachtige tros met grote druiven. Krenten is een zeer intensief en nauwkeurig werkje, dat plusminus vier weken in beslag neemt. Ongeveer de helft van de tros moet overblijven. Maar in de tussentijd moet er ook gedieft worden, dat is het teveel aan scheuten er tussenuit halen. Op warme dagen moeten de ruiten bekalkt worden om brandschade door de zon te voorkomen. Regelmatig water geven gaat het hele groei- en oogstseizoen door. Dan is het wachten tot de druiven voldoende groot en rijp zijn. De eerste druif kan eind augustus beginnen te rijpen. Afhankelijk van het ras gaat dit door tot ongeveer half oktober. De druiventrossen worden verkocht in het winkeltje van de Fruithof. Na de oogst krijgen de druivenstokken rust tot eind december, dan worden ze teruggesnoeid.

Druivenrassen

Zowel Frankentaler als Black Alicante gaf grote trossen met zware 'korrels' (bessen), waardoor ze financieel aantrekkelijker waren. In de 19e eeuw was aanvankelijk de Frankentaler de voornaamste variëteit bij de blauwe druiven in Westlandse kassen. Daarna werd Black Alicante de belangrijkste, omdat deze beter geschikt bleek voor de export dan de Frankentaler die in het buitenland minder bekend was. Tot na de Tweede Wereldoorlog werden behalve zuidvruchten en perziken witte en blauwe druiven gekweekt onder glas, vooral Frankentaler, Black Alicante, Gros Colmar, Golden Champion en Muskaat van Alexandrië.

In de druivenkas in de Fruithof worden de volgende druivenrassen geteeld:

• Black Alicante

Black Alicante is een zeer oud ras, vermoedelijk uit Spanje, uit de provincie Alicante. Vroeger veel geteeld in kassen in het Westland, de tuinbouwstreek tussen Den Haag, Rotterdam en Hoek van Holland. De trossen zijn kort en breed met een dikke steel. De bessen zijn groot, donkerblauw met een dikke waslaag. De schil is tamelijk dik en hard. De smaak is goed, als de druiven voldoende lang zijn afgerijpt, anders zijn ze flauw. Oogsten in de onverwarmde kas vanaf eind september - begin oktober. De trossen moeten gekrent worden om barsten van de bessen en vruchtrot te voorkomen. Heeft een zeer sterke groeikracht en groot blad. Matig gevoelig voor meeldauw.

• Frankentaler

Frankentaler is een oud ras voor op tafel en voor wijn, vooral in het Duitse Württemberg en in Zuid-Tirol. De herkomst is niet bekend, vermoedelijk is het ras afkomstig uit Duitsland of Italië. In ons land alleen aan te bevelen voor de onverwarmde en de verwarmde kas. Hij vormt grote, gedrongen trossen, goed geschoouderd (bovenaan breder), de bessen zijn blauw met een lichte dauwlaag, nagenoeg rond, met een dunne schil. Deze druif is sappig en smaakt zeer zoet. De oogsttijd is tussen half september en begin december. Het ras is tamelijk gevoelig voor ziektes, onder andere echte meeldauw. Groeit goed op eigen wortel.

• Muskaat van Alexandrië

Muskaat van Alexandrië is een zeer oud ras, afkomstig uit het Middellandse Zeegebied. Het zou al door de Egyptenaren gekweekt zijn. Het werd veel in het Westland geteeld en in de

glastuinbouwstreek onder Brussel. De trossen zijn lang met afhanginge schoulers, de steel is matig dik. De bessen zijn ovaal, dik, eerst bleek en mooi goudgeel als ze rijp zijn. De rijping is laat. Zeer sappig, de smaak is zeer zoet, met een accent van muskaat. Gevoelig voor schimmelziektes en misbloei, dat wil zeggen dat de vruchtzetting soms te wensen overlaat. Een goede bestuiver is Frankentaler. Kan groeien op eigen wortel als de grond geschikt is.

• Professor Aberson

De tafeldruif Professor Aberson is een oude Westlandse tafeldruif voor de kas. Hij is wit en zoet, met pit en een wat grove tros en bes. Het is een kwetsbare vrucht en daardoor minder geschikt voor de handel, maar wel geschikt voor de hobbyteler. Heeft nauwgezette verzorging nodig. Professor Aberson is plukrijp in augustus.

Professor Aberson.

• West Frisia

West Frisia is een Nederlandse kasdruif, ontstaan in Noord-Holland omstreeks 1930. De trossen zijn zeer groot en de forse, eivormige bessen zijn diepblauw van kleur. De schil is zacht en 'knap' bij het doorbijten. Het vruchtvlees is sappig en zoet en uitstekend van smaak. Oogsttijd: september.

Groot onderhoud

De kas is aan groot onderhoud toe nu hij bijna twintig jaar oud is. De luchtramen moeten vernieuwd worden, omdat deze uit elkaar beginnen te vallen. De roeden, waar de ruiten in zitten, moeten geschilderd worden. De kit laat los en de huidige wet- en regelgeving schrijft andere kit voor. De asbesthoudende kit moet verwijderd en afgevoerd worden en dit is niet alleen een kostbare zaak, maar ook één die veel energie en arbeid vraagt.

Wij zijn nu op zoek naar moderne producten om de kas te restaureren, zodat hij weer jaren mee kan en de historische tafeldruiven behouden blijven. Gebeurt het groot onderhoud niet, dan is de kas over vijf jaar weg.

Onze financiële middelen zijn momenteel zeer beperkt. Wie wil ons sponsoren, zowel financieel als met het werk? Als u het ook belangrijk vindt dat de druivenkas behouden blijft, wilt u ons dan steunen? Reacties mogen naar het bestuur van de Fruithof, e-mail: aukleefstra@gmail.com of naar de NPV, die de Fruithof sinds haar oprichting steunt, e-mail: info@npv-pomospost.nl

Black Alicante in augustus.

Frankentaler.

Muskaat van Alexandrië.

Tekst en foto's Marianne van Lienden, met een bijdrage van Rien Keijzer.

Bronnen

Marjan Sorgdrager, 'Nieuwe kas in de Fruithof'. In: Pomospost winter 2007, p. 13-14.

Jan Veel, 'De druiventeelt in het Westland'. In: Pomospost winter 2023, p. 23-26.

Sjoerd Windemuller, 'Druiventeelt, vroeger en nu'. In: Pomospost winter 2013, p. 21-26

Rondleiding door de Fruithof

Deze rondleiding dateert uit 2004. Veertien jaar later is een andere manier bedacht om bezoekers over het terrein te leiden; daarover verderop in dit blad meer.

Gerard Hidskes leidt bezoekers rond in 2003.

Introductie Fruithof en NPV

Fruitlefhouders die oude boomgaarden zagen verdwijnen, begonnen in 1988 enthousiast van historische rassen te verzamelen om de oude fruitrassen te vermeerderen en daarmee te behouden. In 1989 werd de Noordelijke Pomologische Vereniging (NPV) opgericht. Deze vereniging zet zich in voor het opsporen, documenteren en de verspreiding van oude fruitrassen. Al snel kwam de wens om de teruggevonden fruitrassen onder te brengen in één boomgaard. Door samenwerking met de Middelbare Tuinbouwschool in Frederiksoord werd deze locatie gevonden, een ca. 8 ha grote boomgaard met ongeveer 800 hoogstambomen. De Stichting Fruithof Frederiksoord werd in 1995 opgericht. De eerste bomen werden in 1996 en 1997 geplant. Vandaag de dag wordt de Fruithof in stand gehouden door een jaarlijkse bijdrage van de NPV en andere donateurs. Al het werk wordt gedaan door vrijwilligers, d.w.z. het onderhoud van de boomgaard, het snoeien, het planten en verplanten van de fruitbomen. Ook worden open dagen en tentoonstellingen georganiseerd; rondleidingen worden door vrijwilligers gedaan.

Een in kandelabervorm gesnoeide leipeer.

De leiperen

Hier staan de leiperen die allemaal in vorm gesnoeid worden. Deze perenleiding loopt helemaal door vanaf de Gehandicaptentuin (later G.A. van Swietentuin genoemd) tot aan de tunnelkas, waar we straks langskomen. De 750 meter lange perenallee of perenleiding is een aandenken aan de meer dan honderd jaar oude perenlei die deel uitmaakt van de Middelbare Tuinbouwschool in Frederiksoord (opgeheven in 2006).

Hier zijn verschillende perenrassen aangeplant.

Opbouw en snoei leiboom

Hier staan we bij een leipeer en kijk eens naar de opbouw en de verschillende groeiwijzen. Een leiboom moet niet alleen vanaf het begin, maar ook door het jaar heen gesnoeid worden op de juiste manier. Als boomvorm zijn de horizontale en schuine palmet toegepast. Op de hoek staat een heel fraaie kandelaberpalmet die op een kandelelaar lijkt met veel armen. Ook de waaivorm is toegepast.

Hier zien we vruchthout en een vruchtspoor. De bloemknoppen voor de later verschijnende vruchten zijn de dikke knoppen; de takjes lijken bijna verminkt.

De snoei van leibomen moet meteen het eerste jaar na het planten gebeuren. Door de juiste snoei wordt een langlot (takjes) in de loop van 2 à 3 jaar omgebogen tot een kortlot (vruchttakjes).

Goedkoop is duurkoop: de aanbidding in het tuincentrum kunt u beter laten staan. Deze in leivorm aangebonden bomen hebben vaak bovenin dikke horizontale takken en onderin dunne takjes. Dit komt nooit meer goed, door de natuurlijke weg die de sapstroom kiest, want die wil altijd naar boven waardoor de boom bovenin het hardst groeit.

We komen langs een snoer dat heel laag bij de grond ligt. Vertellen dat dit ook mogelijk is met leifruit en een aardige afscheiding van je erf of tussen boomgaard en (moes)tuin kan zijn. Zo ben je aardig voor de buurkinderen, die kunnen lekker appeltjes/ peertjes snoepen.

De poel in 2004.

Poel met wilde bloemenweide

Doorlopen naar de poel (watertje). Oorspronkelijk is de poel een drinkplaats voor het vee. Hier is de poel niet alleen een fraaie blikvanger in het ontwerp van de Fruithof, maar ook belangrijk voor de waterhuishouding. De grond hier is slecht en niet al te diep ligt

een ondoordringbare leemlaag. De poel vangt dus veel water op. Vruchtbomen houden niet van natte grond, daar worden ze ziek van. Rond de poel staan veel heemplanten waarin amfibieën en insecten leven en schuilen. Veel insecten dragen bij aan de bestuiving van de fruitbomen.

Wat betreft het onderhoud van een dergelijke bloemrijke oever: het is aan te raden om een vak met heemplanten in het voorjaar te maaien, zodat de overwinterende insecten een schuilplaats kunnen vinden.

Hoogstamappelboom

We lopen door naar een van de boomgaardjes. Daar zien we een appelboom met fraai aangezette gesteltakken. De takken die het 'geraamte' vormen van de hoogstamfruitboom horen op ongeveer 60 graden in de boom te staan, dus niet te vlak en niet te steil. Daaromheen vormt zich in de loop van jaren een krans van dunnere takken met vruchthout, maar alleen door de juiste snoeiwijze.

De NPV geeft snoeicursussen om dit op de juiste wijze aan te leren. Geef na het planten van een fruitboom tussen 1 november en eind maart (bij planten moet het blad van de boom afgevallen zijn) direct de eerste snoei en buig de takken indien nodig uit en zet deze vast met een touwtje aan een piketpaaltje in de grond onder de boom, in een hoek van 60 graden.

De oprijlaan met sierappels.

De hagen rondom

Vanaf deze laan is goed te zien, dat de Fruithof onderverdeeld is in kleine boomgaardjes met verschillende afscheidingen, zoals een strak vormgegeven heg van haagbeuk waarvan het onderhoud vrij bewerkelijk is: twee keer per jaar snoeien. In de andere hagen staan zoveel mogelijk bes en bloesem dragende heesters, die ook weer bijdragen aan de bestuiving van de fruitbomen.

Een haag met voornamelijk *Rosa rugosa* (bottelroos) heeft weinig onderhoud nodig. Wordt de haag te groot, dan kan hij afgezet worden tot op 20 cm en groeit hij weer prachtig uit.

De hoge beplanting tussen de boomgaardjes bestaat uit bosplantsoen en dat vraagt weinig onderhoud. Om een dichte haag te houden wordt deze haag ook één keer in de zoveel jaar, ongeveer tien jaar, afgezet. Zorg er wel voor dat u een stuk grond van drie meter breed voor zo'n haag in de eigen tuin uittrekt.

De boomgaardjes zijn fraai om te zien en bovendien zorgen de verschillende hagen voor een microklimaat, luwte en bescherming voor de fruitbomen en voedsel voor vogels.

Marjan Sorgdrager geeft een rondleiding in 2011.

Diverse boomvormen

De laagstam of struikvorm heeft gesteltakken op 30 cm boven de grond en wordt vaak als een soort vrijstaande leiboom gekweekt. Deze wordt geënt op een langzaam groeiende onderstam, voor appel: een M - onderstam, voor peer een kwee(peer)onderstam of zaailing-onderstam, afhankelijk van de grondsoort. Voor pruim, bijvoorbeeld een St. Julien, Pixy- of Marianna onderstam.

De halfstam heeft gesteltakken op 60 cm boven de grond. De groei is bijna hetzelfde als bij de hoogstam; hij staat ook op M- onderstam.

De hoogstamfruitboom heeft gesteltakken op een hoogte van 1.60 - 2.20 cm. Deze bomen staan op zaailingonderstammen, hebben een beter ontwikkeld wortelgestel, zijn geschikt voor minder goede bodems en kunnen oud worden. Ze dragen laat fruit, pas na ongeveer zeven jaar, of nog later.

Het ontwerp

We lopen verder en staan stil op de laan met sierappels, die de laan flankeren. Ze zijn eetbaar! Hier is voornamelijk *Malus 'John Downie'* aangeplant, gekozen als bestuiver van de appelbomen. Enkele andere variëteiten zijn *Malus 'Golden Hornet'* met gele vruchten, ook een goede bestuiver, *Malus 'Red Sentinel'* met rode vruchten en *Malus toringo*, heel kleine appeltjes, net besjes.

De reinetten langs het pad om het middenterrein.

We lopen naar het grote, ovale middenterrein dat heel geschikt is voor evenementen. Hier worden elk jaar de corsowagens van het Corso Frederiksoord opgesteld in het tweede weekend van september. De reinetten langs het pad hebben een hoge entplek, omdat de corsowagens erlangs moeten kunnen.

Anekdote: Zeg nooit tegen een willekeurige Reinette: Goudreinette, er zijn namelijk heel veel verschillende reinetten, bijvoorbeeld Schone van Boskoop. Onder kwekers werd er dan gezegd, pas op niet vloeken, zo geef je de reinette een hoerennaam. Dus pas op in de groentewinkel om welke appels je vraagt. Meestal wordt hier hard om gelachen.

Corsowagens op het middenterrein in 2016.
Foto Fons van Oppenraaij.

Ziekten en plagen

Kankerplekken in fruitbomen moeten helemaal weggesnoeid of weggesneden worden en het zieke hout afgevoerd. De snoeiwonden genezen snel in de open lucht. Snoei is het beste gedurende de groei, vooral in de zomermaanden. Een appelboom moet een open vaasvorm hebben. Vroeger zei men: Opa's pet moet erdoor. Dit is om de vruchten lucht en licht te geven. Dan rijpen ze beter en de boom is niet erg vatbaar voor schimmels en andere aantastingen.

Aan de overkant van dit terrein zie je een treurappelboompje. Dit is zijn eigenlijke vorm. Dit is de treurvorm Elise R athke. Sommige vruchten schimmelen al aan de boom. Deze appels hebben een verwonding opgelopen (een insectenbeet, hagelschade) en zijn daarna aangetast door de schimmel Monillia. Advies: vruchten weghalen en afvoeren in de groene container of begraven.

Vrijwilligers snoeien de hoogstamfruitbomen in 2003.

Boomgaard met pruimenbomen

Een appelboom heeft een open vaasvorm met als basis drie gesteltakken.

Een pruimenboom heeft meestal vijf gesteltakken, al is dit niet zo goed te zien, en de takken zijn ook veel dunner. Het vruchthout is goed te zien, het zijn de kleine scherpe puntjes aan de takken. In deze gaarde staat ook een fraai voorbeeld van een perenboom. De natuurlijke groei van een peer is piramidaal. Bij de snoei houden we hier rekening mee. De peer heeft een harttak en rond deze tak zijn een aantal verdiepingen met gesteltakken gevormd, om de 60 cm.

Tot slot

Het beheer van de Fruithof kost een aardige som geld en ook veel uren. Iedere woensdag werken er tussen de tien en vijftien vrijwilligers. Uw bijdrage in wat voor vorm dan ook is van harte welkom.

"Bomen groeien niet tot hun volwassenheid, maar je snoeit ze tot hun volwassenheid." Marjan Sorgdrager.

Redactie Marianne van Lienden (2026)

Tekst bij de foto op de omslag

Rasbeschrijving **Beemster Vroeg**

Naam: Beemster Vroeg, **Synoniem:** Beemstervroeg

Herkomst: De moederboom stond voor de Bernardus Hollanderstraat 12 in Middenbeemster. Aantekening van Henk Houtman (1923-2021), de drijvende kracht achter de aanleg van een collectieboomgaard in de Beemster in 2002, waarvoor hij in  en jaar enthout verzamelde van honderden oude rassen in heel Noord-Holland. Thijs Jostmeijer schrijft, dat eraan wordt getwijfeld of Henk Houtman de Beemster Vroeg en de Beemster Herfst zelf gevonden of zelf gemaakt heeft of via wat experimenteel enthout gekregen heeft. Dat komt, doordat beide accessies (bomen) Cox's Orange Pippin als  en van de ouders hebben en Henk Houtman gek was op alle rassen die iets met de Cox hadden. Waarschijnlijk zullen we dat nooit meer te weten komen. Collecties: Aanwezig in de collectie van de POMologische Vereniging Noord-Holland, nummer J103, in de appelcollectie van het CGN in Randwijk, nummer GEN105, in de NPV-Fruithof collectie in Frederiksoord, nummer R39.

R39 clusterde in het DNA-onderzoek van 2004/2006 met CGN GEN105 Beemstervroeg; de naam komt voor in de lijst 'Appelcollectie 1995', die opgesteld is door Cor Couvert, de toenmalige secretaris van de NPV. Waarschijnlijk heeft Henk Houtman enthout van de boom uitgewisseld met de NPV: In een interview voor Pomopost vertelde Henk me dat was hij lid was van de NPV en informele contacten met Couvert, Hidskes en Ballintijn onderhield over de Fruithof of een speciale vergadering over de Fruithof. Houtman heeft ook appels en peren in de Fruithof gedetermineerd.

Ouders: Cox's Orange Pippin x Zigeunerin.

MUNQ code (Malus Unique Code): 9700.

Vruchtkenmerken:

Formaat: klein tot middelgroot.

Vorm: breder dan hoog.

Kleur: geelgroen met rood-oranje gestreepte blos.

Plukrijp: 1e tot 2e helft augustus.

Smaak: friszuur, weinig aroma.

Gebruik: hand- en keukenappel.

Gebruikstijd: enkele weken.

De boom is weinig gevoelig voor ziekten.

Bijzonderheden: niet te veel snoeien.

Tekstredactie: Marianne van Lienden.

Met dank aan Thijs Jostmeijer en Geo de Kruijk van POM Noord-Holland voor het toesturen van hun rasbeschrijving van Beemster Vroeg.

Op de achtergrond de druivenkas.

Themanummer Fruithof

Het Struunpad

Met de opening van het Struunpad in 2018 wil de Fruithof meer bezoekers trekken. Ook wil ze meer bekendheid geven aan het belang van deze oude fruitrassen voor het behoud van de biodiversiteit. Oude rassen beschikken namelijk over bijzondere genetische eigenschappen die in de toekomst belangrijk kunnen zijn bij de ontwikkeling van nieuwe rassen. Denk daarbij aan smaak of resistentie tegen bepaalde ziektes.

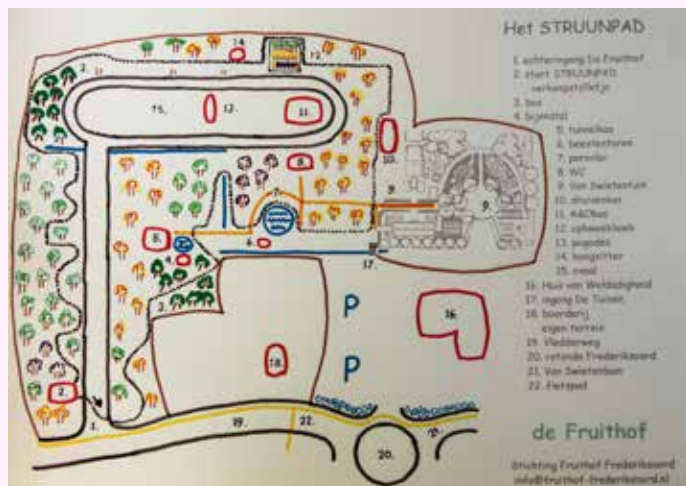

Jan Nanninga, de oudste vrijwilliger bij de Fruithof, knipt het lint door.

Met de opening van het Struunpad in 2018 wil de Fruithof meer bezoekers trekken. Ook wil ze meer bekendheid geven aan het belang van deze oude fruitrassen voor het behoud van de biodiversiteit. Oude rassen beschikken namelijk over bijzondere genetische eigenschappen die in de toekomst belangrijk kunnen zijn bij de ontwikkeling van nieuwe rassen. Denk daarbij aan smaak of resistentie tegen bepaalde ziektes.

Insectenhotel of beestentoren. Foto Bart van Lienden.

Plattegrond Struunpad.

Het bijzondere pad slingert door de verschillende boomgaarden waar meer dan 800 oude fruitrassen staan. De Fruithof bevat dan ook de grootste collectie oude fruitrassen van West-Europa. Het zijn voornamelijk appelbomen, maar er staan ook peren- en pruimenbomen. Om door de vele bomen het bos nog te kunnen zien, hebben de vrijwilligers van de Fruithof een top tien samengesteld van de meest bijzondere fruitrassen. Deze springen eruit door hun bijzondere verhaal, groei of smaak. Zo is bijvoorbeeld de Valse Ijsbout de grootste, de Juttepeer de oudste, en de King of Pippins misschien wel de

Bijenstal.

lekkerste. Bezoekers worden uitgedaagd deze bomen te komen bekijken.

Blikvanger langs het pad is de ‘beestentoren’ of insectenhotel. Hierin kunnen wilde bijen en andere insecten zich vestigen, die belangrijk zijn voor de bestuiving van het fruit. Voor de honingbijen is een bijenstal gerealiseerd, omdat de Fruithof ook gastvrij wil zijn voor honingbijen.

Het Struunpad is van 29 juli tot eind oktober elke zondagmiddag open zijn tussen 13.00 en 16.00 uur. De start van het Struunpad is bij de ingang van de Fruithof. Daar is ook het winkeltje waar bezoekers fruit en appelsap kunnen kopen. De bij het pad behorende Struunkaart is daar verkrijgbaar.

Het winkeltje bij de ingang.

Redactie: Marianne van Lienden, foto's Bart van Lienden.

Bronnen
Bouwe Ruiter, ‘Het Struunpad’. In: Pomospost 2018-3, p. 18.
Gauke Bos, ‘Opening van het Struunpad op de Fruithof op 22 juli 2018’. In: Pomospost 2018-3, p. 18-19.

Tussendoor

Tip van een lezeres

In de vorige uitgave van de Pomospost (2025 winternummer) staat een artikel over de granaatappel.

Veel mensen hebben moeite met het “oogsten” van de pitten die in de vrucht zitten. En terecht ... als je niet de juiste methode kent. Wie op het internet op zoek gaat komt vele mogelijkheden tegen, de ene nog minder praktisch dan de andere.

Tot dat een enthousiaste lezeres van de Pomospost een e-mail stuurde naar uw redactie die we graag met u willen delen:

Geachte redactie,

Met veel interesse heb ik in uw blad Pomospost, het verhaal van de granaatappel gelezen. Zelf ben ik hier al jaren fan van.

Na aanleiding van uw vraag of er nog makkelijke tips zijn om de pitjes uit de vrucht te verwijderen heb ik nog een suggestie.

- > *Rol de granaatappel stevig over het aanrecht. (leg een vochtige doek neer, dat rolt beter).*
- > *Vervolgens snij je de granaatappel door de midden.*
- > *Neem een half deel in de hand boven een bak/ schaal en klopt vervolgens met een grote houten lepel op de schil van de granaatappel tot deze zijn pitjes loslaat en in de bak/ schaal vallen.*

Op deze manier maak ik al jaren mijn granaatappels pitjes vrij.

*Vriendelijke groet,
J. V. (Naam bij de redactie bekend.)*

Mocht u ook leuke of handige tips hebben of een lekker recept naar aanleiding van een artikel in de Pomospost dan ontvangen we dat graag van u.

Alvast bedankt.

Tekst en foto: Bert Koppe

Themanummer Fruithof

Het onderzoek van de collectie hoogstamfruitbomen in de Fruithof Werk in uitvoering

Wie een collectie bezit, wil weten wat hij of zij verzameld heeft en begint zich te verdiepen in het onderwerp. De collectiehouder behoort na te denken over de toekomst van de collectie, omdat een visie op de collectie noodzakelijk is. Sinds 1995 beheert de Stichting Fruithof Frederiksoord een collectie van zowel Nederlandse als buitenlandse fruitrassen voor de Noordelijke Pomologische Vereniging, 806 hoogstamfruitbomen. De NPV houdt zich sindsdien bezig met het in situ behouden, verspreiden en stimuleren van het gebruik van ons Nederlands levend cultureel erfgoed en publiceert hierover in het kwartaalblad voor haar leden. Hieronder worden de voornaamste aspecten van het werken aan de collectie beschreven: het determineren van de rassen, de installatie van een collectiecommissie, de ontwikkeling van een collectieplan en DNA-onderzoek.

1. Determineren van de collectie

Determineren is vruchtherkenning, het herkennen van fruitrassen aan de hand van uiterlijke kenmerken. Een goed geheugen, vooral visueel, strekt hierbij tot aanbeveling. Wat helpt is het aanleggen van een papieren en een digitale – niet alles is gedigitaliseerd – bibliotheek van pomologische literatuur. Helaas bestaat er geen boek waarin alle fruitrassen worden beschreven en afgebeeld. Nog een probleem met boeken is dat veel foto's een ras niet goed weergeven en dat er soms een foto van een ander ras getoond wordt. Bovendien kan de beginnening de vruchtkenmerken (nog) niet goed beoordelen. Foto's kunnen de rasherkenning ondersteunen, maar het zien, ruiken en proeven van de vruchten niet vervangen. Het duurt vele jaren om kennis en ervaring op dit gebied op te bouwen.

Een probleem bij de rasherkenning is niet alleen de grote verscheidenheid aan rassen, maar ook de variabiliteit van de kenmerken van de rassen.

Bestond er maar een “handleiding determineren”, maar nog niemand heeft geprobeerd er één te schrijven die voldoet. Zelfs bij onze oosterburen wordt een dergelijk leerboek node gemist, zie het Jahreshaft 2022 van de Duitse Pomologen Verein, p. 134 e.v.

Het begin

Cor Couvert (1936-2023), secretaris vanaf de oprichting van de NPV in 1989 tot 2001, organiseerde de eerste determinatiedagen in zijn woonplaats Assen. Ook werden daar de eerste entdagen georganiseerd met het doel de bedreigde oude fruitrassen te behouden. Samen met Auke Kleefstra, medeoprichter van de NPV, bezocht hij boomgaarden in Noord-Nederland en vroeg toestemming om fruit te plukken voor determinatie. In de winter kwamen zij terug om enthout van fruitbomen te knippen waarmee zij jonge bomen wilden enten en opkweken. Op deze manier konden zij deze rassen verspreiden, in collecties onderbrengen en voor de toekomst behouden.

De jonge boompjes werden tijdelijk gepland in de Kroezehof in Assen en bij de eerste NPV-leden in de tuin en zo begon de collectie oude fruitrassen van de NPV. Na enige jaren bestond de collectie uit 700 fruitbomen, die ingebracht werden in Stichting Fruithof Frederiksoord in 1995, nadat het bestuur al drie jaar bezig geweest was om alles rond te krijgen. In de Fruithof werden niet alleen geënte boompjes gepland van gezonde rassen die in het noorden van het land goed gedijden, maar ook van vruchten waarvan het ras nog niet bepaald kon worden, in de hoop ze later op naam te kunnen stellen.

Methode van determineren

Het hoofdstuk Appelsoortkunde in de uitgave “Appelsoorten” van Herbert Petzold, vertaald uit het Duits en uitgegeven in 1988, p. 40 e.v., is onmisbaar voor iedereen die fruit wil leren determineren. Het determineren van peren wordt behandeld in “Peresoorten” van Herbert Petzold, vertaald uit het Duits en uitgegeven in 1986, p.50 e.v. De NPV heeft hier vanaf het begin mee gewerkt. In 2000 verschenen de (zeer uitgebreide) rasbeschrijvingen met richtlijnen voor kwekers van appel, peer, pruim en kers, van de International Union For The Protection Of New Varieties Of Plants (UPOV).

Krantenartikel over de plannen voor de Fruithof, zonder datum.

Voor het determineren van de collectie werd een commissie samengesteld, de Groencommissie. Hennie Rossel was de coördinerende en administrerende kracht voor de determinatie. Toen de Fruithof gevraagd werd een korte presentatie te geven tijdens een bijeenkomst van de Genenbank Wageningen (nu het CGN), werd Coen Ballintijn, adviseur van de NPV voor de Fruithof, in 2001 afgevaardigd naar Wageningen. Rossel dacht “dat er perspectief (voor ondersteuning) kan zijn op termijn” (Notulen Fruithof d.d. 20-9-2001). Coen bracht later verslag uit van de bijeenkomst in Wageningen. Zijn conclusie was als volgt: “De beleidsmedewerkers staan ver van de praktijk

en moeten nog veel leren. Er werd vooral gediscussieerd over wat conservering van agrarisch genenmateriaal in situ inhoudt. Op korte termijn zal het weinig resultaten voor de Fruithof opleveren.”

Toch zou er een vervolg komen op het contact met Wageningen: het eerste DNA-onderzoek van appelaccessies in Nederland vond plaats in 2005 en werd gepubliceerd in 2010 (verderop meer over DNA-onderzoek).

Op de ledenvergadering van de NPV d.d. 29 maart 2008 is de verantwoordelijkheid van de NPV vastgelegd ten aanzien van het pomologisch beheer van de Fruithof:

- De NPV draagt zorg voor de juiste benaming van de aanwezige rassen.
- Zij beslist over de collectievorming, welke rassen geroid dan welke aangeplant moeten worden.
- Het verzamelen en de naamgeving van de rassen voor de tentoonstelling wordt verzorgd door de NPV.
- Het determineren op de tentoonstellingen wordt door de NPV verzorgd.
- De NPV onderhoudt het contact met Wageningen met betrekking tot het genetisch onderzoek en levert het benodigde materiaal.
- Het bestuur van de NPV draagt de verantwoordelijkheid voor bovengenoemde taken over aan de “rassenspecialisten” binnen de vereniging.
- Het onderhoud van de bomen berust bij de Fruithof.
- Het bestuur van de Fruithof bespreekt bovengenoemde afspraken met de vrijwilligers van de Fruithof, zodat alle partijen kennis hebben genomen van de gemaakte afspraken.

Het Fruithof-bestuur onderschreef deze punten van harte en was blij dat de NPV verantwoordelijk wilde zijn voor het pomologisch beheer. De ledenvergadering stemde hiermee in. Voor een goede verstandhouding en communicatie zouden bij de NPV en bij het vrijwilligersteam van de Fruithof contactpersonen worden aangewezen die (wederzijds) worden geïnformeerd als er pomologische activiteiten op de Fruithof plaatsvinden.

2. Het collectieplan

Een collectieplan is een document dat inzicht geeft in zowel de samenstelling en de betekenis van de collectie als het collectiebeleid en de uitvoering van het collectiebeleid. Het geeft inzicht in de betekenis en de samenstelling van de collectie en het beschrijft het beheer en de ontwikkeling van de collectie. Bij de NPV-Fruithof collectie zijn het beheer van en het beleid ten aanzien van de collectie altijd gescheiden geweest vanwege de juridische scheiding in stichting (Fruithof) en vereniging (NPV). Deze scheiding heeft de samenwerking van beide besturen vaak bemoeilijkt. Samenwerking/samengaan van NPV en Stichting Fruithof is juridisch vrij lastig en is enkele keren een agendapunt voor een af te spreken ledenvergadering van de NPV geweest. In 2013 is een poging tot fuseren weggestemd door de leden van de NPV. Toen is er wel een Samenwerkingsovereenkomst tussen NPV en Stichting Fruithof gesloten.

De aanzet tot een collectieplan

In 2020, het jaar dat de Stichting Fruithof Frederiksoord 25 jaar bestond, begon Marianne van Lienden, lid van de NPV-Fruithof collectiecommissie, met het schrijven van een collectieplan voor de collectie.

Het collectieplan heeft een lange voorgeschiedenis. Harry van der Laan, actief NPV-lid, stuurde in 2009 een aanzet tot het collectieplan naar het bestuur van de NPV (Harry van der Laan, “Het collectieplan”. In: Pomopost 2010-2, p. 4-5.) . Het toenmalige bestuur vond “Het Collectieplan zoals het er nu ligt, (...) niet meer dan een standaard format dat nog helemaal uitgewerkt moet worden” (Notulen NPV d.d. 19-02-2010). Harry van der Laan reageerde in een mail als volgt: “Dit concept werd niet opgepakt en ter kennisgeving aangenomen.” Het werd gepubliceerd in Pomopost zomer 2010. Jans Koops (1944-2013), voorzitter van de Fruithof van 2008-2012, wilde er niet op reageren en daarna verdween het in een la...

De collectie

De collectie hoogstamfruitbomen bestaat uit 430 appelbomen, 295 perenbomen en 81 pruimenbomen en deelcollecties kweeperen, kleinfruit en kasdruiwen (stand van zaken eind 2025). Zij bevat zowel Nederlandse als buitenlandse fruitrassen, als gevolg van haar ontstaansgeschiedenis.

Eind jaren tachtig van de vorige eeuw hebben NPV-leden enthousiast van oude hoogstambomen in Noord-Nederland verzameld, ook rassen die men op dat moment niet (her)kende. Een stokoude fruitboom zou immers het laatste exemplaar kunnen zijn van een historisch fruitras. Na de aanplant van 700 fruitbomen in Frederiksoord in de jaren 1996 en 1997 bleken de aanvankelijk vastgestelde rasnamen vaak verdwenen of onjuist te zijn, een gevolg van gebrekkige administratie en pech (zoekgeraakte, weggewaarde of onleesbare labels). Diverse rassen hadden in het verleden niet de juiste naam gekregen of er was sprake van “werknamen”, tijdelijke namen voor probleemgevallen.

Cor Couvert (li) en Auke Kleefstra (re), ca. 1994.

Erfgoedstatus

Voor de bepaling van de erfgoedstatus, dat wil zeggen of een accessie tot het Nederlands agrarisch cultureel erfgoed behoort, is de indeling van het Nederlands Fruitnetwerk (NFN) uit 2020 toegepast. De volgende rassen worden gerekend onder erfgoed:

- Alles wat gekweekt en/of gebruikt is aan appelrassen in Nederland.
- Alles van voor 1850, waarvan een degelijke beschrijving voorhanden is. Dit impliceert de meeste rassen in “Pomologia” van J.H. Knoop (vanwege het ontbreken van duidelijke beschrijvingen).
- Van Noort (1830).
- Alles uit Berghuis “De Nederlandsche Boomgaard” (1868).
- Alles uit Wendel, “Het fruit uit Flora en Pomona” (1879).
- Alles uit De Greeff Onze appels en peren (1905-1908).
- Enkele rassen, genoemd in “Nederlandsche Fruitsoorten”, een overzicht van het Nederlandse hoofdsortiment, vervaardigd door de Nederlandsche Heidemaatschappij (1942). Met name rassen van onbekende herkomst, of (als natuurlijke) zaailing gevonden in Nederland.
- Rassen van de Lunterse Tuinbouwvereniging.
- Rassen van professor Sprenger in Wageningen.
- Rassen van Piet de Sonnaville, kweker van bijvoorbeeld Karmijn de Sonnaville.
- Rassen van M. Loisel, bijvoorbeeld Gloire de Fauquemont (1876).
- Rassen ontwikkeld door het Instituut voor Veredeling van Tuinbouwgewassen (IVT) in Wageningen (opgeheven in 2002).
- Alles uit Kiës (1969).
- Alles in de rassenlijsten t/m 1969, dus vijftig jaar of ouder.

Het NFN heeft de volgende onderverdeling van de status van het Nederlands erfgoed gemaakt:

A erfgoed en urgent

B geen erfgoed, wel urgent

C wel erfgoed, niet urgent

D geen erfgoed, niet urgent

Door middel van deze indeling wordt duidelijk of een ras wel of

geen erfgoed is en behoud ervan urgent of niet urgent. Nederlands erfgoed met de status urgent is verzamelwaardig en het behoud en de verspreiding ervan is dringend of hoognodig. Historische rassen die van buitenlandse oorsprong zijn, hoeven niet noodzakelijk te worden ondergebracht in een Nederlandse collectie.

Samengevat: urgent is alles wat gekweekt en/of gebruikt is in Nederland aan appellassen en waarvan een degelijke beschrijving voorhanden is en wat vijftig jaar of ouder is.

Aan het werk

In het concept van het collectieplan wordt de NPV-Fruithof appelcollectie beschreven in het verleden en het heden. Wat nog ontbreekt zijn de peren en pruimen, de deelcollecties van andere fruitsoorten en het deel met de visie voor de toekomst. Besloten is vaart te zetten achter de voltooiing van het collectieplan.

3. De collectiecommissie

In 2003 bestond er al een NPV-collectiecommissie. De leden vroegen zich af of rassen die nooit in Nederland aangeplant zijn geweest en ook moderne, in historisch opzicht oninteressante rassen, wel in de collectie zouden thuishoren. In haar verslag schreef de commissie die toentertijd het fruit determineerde, dat ze “dit jaar een flink stuk gevorderd (is) met het definitief vaststellen van de rasnamen (...)” en ze vervolgt: “hoewel het (...) nog jaren zal duren voordat alles op naam is gesteld, is naar schatting van bijna drie kwart de rasnaam bekend” (In: Pomospost winter 2003, p. 22-23, zonder auteursvermelding). Dit bleek een te rooskleurige voorstelling van zaken te zijn, want na het DNA-onderzoek in 2005, gepubliceerd in 2010, bleek de NPV-Fruithof collectie veel meer ‘probleemgevallen’ te hebben dan andere onderzochte collecties.

De huidige NPV-Fruithof collectiecommissie werd in het leven geroepen in 2017 tijdens het voorzitterschap van Tammo Katuin van de NPV en Gauke Bos, voorzitter van de Fruithof.

Het doel van deze commissie is goed zicht te krijgen op wat er al aanwezig is aan oude fruitrassen. Deze commissie bestaat zowel uit NPV-leden met affiniteit en ervaring op het gebied van determineren van oude fruitsoorten als bestuursleden van de NPV en de Fruithof. Haar primaire taak is de instandhouding van de collectie. Deze commissie ontwikkelt en onderbouwt tevens het collectiebeleid. Uitgangspunt is het Collectieplan van de NPV d.d. 24 mei 2017. De nadruk ligt voorlopig op het determineren van de eigen collectie. Daarnaast determineert zij voor derden. De collectiecommissie kan uit maximaal vier leden bestaan. Zij heeft geen zelfstandige bevoegdheden en brengt verslag uit van haar werkzaamheden aan de voorzitter van de NPV en de Fruithof en in de Pomospost aan de leden. In 2017 bestond deze commissie uit Auke Kleefstra, Teun Kooistra en Marianne van Lienden. Laatstgenoemde is aangewezen als contactpersoon voor het Nederlands Fruit Netwerk (NFN). Sinds 2023 gaat deze commissie verder zonder Teun Kooistra.

Het belangrijkste uitgangspunt van de collectiecommissie is samenwerking. De leden gaan ermee akkoord dat zij elkaar vragen stellen over de wijze waarop zij tot hun determinaties zijn gekomen. Als de collectiecommissie er niet uitkomt, wendt zij zich tot collega's, die zij naar hun – onderbouwde – mening vragen. Iedere determinatiesessie is een stap(je) op weg naar meer kennis en ervaring.

Collectie uitgebreid

Nadat de erfgoedstatus van de NPV-Fruithof collectie bepaald was, stelde de collectiecommissie voor om het percentage urgent erfgoed uit te breiden. Na goedkeuring van dit voorstel is unaniem besloten de collectie aan te vullen met bij voorkeur Noord-Nederlandse rassen, waarna Auke Kleefstra een lijst met rassen die hiervoor in aanmerking komen, samenstelde.

Ook werd besloten bloedperen te verzamelen in het Internationale Pyrus Project (IPP), waarmee voldaan wordt aan het Biodiversiteitsverdrag van Rio de Janeiro. Via de internationale tak van het IPP is enthousiast van vijftig bloedperenrassen ontvangen. Een actieve kweker heeft de bloedperen geënt en kweekt de bomen op

Ter determinatie ingebrachte appels liggen uitgestald.

voor de NPV. Intussen wordt gezocht naar een definitieve plek. Na de aanplant van zes noordelijke appellassen in 2021 – Boerma-appel, IJsselpronk, Krúsnotsje, Reukappel, Roem van Drachten en Zoete van der Schoot – adviseerde de collectiecommissie in 2023 de collectie opnieuw aan te vullen, nu met 19 fruitbomen, onder andere Dirkjespeer, Gratiool (synoniem Pondspeer), Herfstsuikerij en Jan Baas. Ook werd een Zomerlouwttje, een zomerpeer, geplant. Deze vijf perenbomen werden in 2016 geënt in het kader van het Internationale Pyrus Project (IPP) van de NPV en drie jaar opgekweekt in de tuin van een NPV-bestuurslid.

Ook is een groot aantal erfgoedrassen geënt, niet alleen erfgoed appellassen van de appelcollectie van het CGN, maar ook 25 erfgoed pruimenrassen, afkomstig uit enkele pruimencollecties van collectiehouders in Nederland. Als de appel- en pruimenbomen groot genoeg zijn, worden zij uitgeplant in de Fruithof.

4. DNA-onderzoek

DNA-onderzoek heeft geen eind gemaakt aan het vergelijken van vruchten, het determineren of vruchtherkenning. Ervaring op dit gebied wordt opgedaan door jarenlang zo veel mogelijk vruchten te vergelijken en te onderzoeken. Er is referentiemateriaal nodig, want dat helpt collectiebeheerders bij het determineren van onbekende vruchten in Nederlandse collecties en op determineerdagen.

Het is wenselijk dat er meer DNA-onderzoek wordt gedaan. Ook zou er meer en beter samengewerkt moeten worden op DNA-gebied in Europa, want zo lang er weinig DNA-onderzoek wordt gedaan en weinig informatie wordt uitgewisseld tussen (buur)landen, kunnen genetici alleen zeggen dat er ‘geen match’ is.

Sinds mensenheugenis worden kwalitatief goede fruitsoorten door heel Europa verspreid. Rassen die in verschillende landen opdruiken onder een naam in de landstaal worden ‘paneuropese rassen’ genoemd.

Het Centrum voor Genetische Bronnen Nederland (CGN), de zelfstandige genenbank van Wageningen University & Research (WUR) (R. van Treuren, Genenbanken: wat zit er in collecties? In: Pomospost 2007-4, pp. 24-27), houdt zich sinds 1984 bezig met genetische diversiteit, in opdracht van de Overheid. Het CGN beheert collecties van (groente)gewassen, landbouwhuisdieren en bomen en struiken en geeft ondersteuning aan het behoud en gebruik van genetische diversiteit in het veld.

Sinds 1998 is de appelcollectie van het CGN ondergebracht bij het Instituut voor Praktijkonderzoek Plant & Omgeving (PPO), sinds 2025 Plant Research International genoemd in Randwijk. Zij bestaat inmiddels uit meer dan 250 oude erfgoed appelvariëteiten. Collectiehouders van oude fruitsoorten werken aan de uitbreiding van de appelcollectie van het CGN en het opzetten van een perencollectie.

Het CGN kon het eerste DNA-onderzoek van Nederlandse appelcollecties en de bijbehorende database voor de eigen website financieren in 2005. Bij dit onderzoek werd gebruik gemaakt van (moleculaire) merkertechnieken of DNA-fingerprinting en microsatellietanalyse,

ook bekend als SSR, was de merkerteknik. Dit werkt als volgt. Uit stukjes bladmateriaal wordt in een laboratorium DNA geïsoleerd, dat wordt gebruikt om variatie in microsattelieten zichtbaar te maken. Monsters van microsattelieten die gelijk van grootte zijn, duiden op een genetische overeenkomst en microsattelieten met een verschillende grootte verwijzen naar een genetisch verschil (nlappelcollecties.cgn.wur.nl/).

Dit DNA-onderzoek, gepubliceerd in 2010 (Microsatellite genotyping of apple (*Malus × domestica* Borkh.) genetic resources in the Netherlands: application in collection management and variety identification - Wageningen University & Research), betrof 695 appelaccessies (bomen) van zeven appelcollecties, waaronder de NPV-Fruithof collectie met 241 appelaccessies. De onderzoekers wilden weten welke bomen genetisch identiek waren en in welke collecties deze zich bevonden. De onderzoeksresultaten waren als volgt: 181 bomen waren genetisch uniek, er kwamen 60 duplicaten voor, 125 bomen waren uniek in het totale onderzoek en 158 bomen waren ook aanwezig in de andere onderzochte collecties. Doordat in de andere onderzochte collecties zo goed als geen buitenlandse accessies voorkwamen, was er weinig match en bleven er veel vraagtekens over de rasnamen bestaan.

Het grote aantal bomen met uniek DNA heeft te maken met de vele buitenlandse accessies, die het gevolg zijn van het betrekken van enthout uit het buitenland, onder andere uit Duitsland en België, waarmee toentertijd geen uitwisseling op DNA-onderzoeksgebied plaatsvond. In 2025 was dit wel mogelijk en clusterde bijvoorbeeld het DNA van accessie P01, werknaam Muskaat Renet, met Kesterens Wijnzuur in België. Een probleemgeval opgelost.

De verwachting was dat naar aanleiding van de uitslag van het DNA-onderzoek 2005/2010 de collectiehouders de naamgeving van de bomen zouden vergelijken en aanpassen. Maar enkele bij het onderzoek betrokken NPV-leden legden de resultaten van het DNA-onderzoek ter zijde. Gevolg: het contact met de collectiehouders die zich wel verdiept hadden in het onderzoek en de resultaten van hun determinaties wilden delen, verwaterde. In 2011 werd de naamgeving van 65 bomen aan de hand van foto's gecontroleerd. Helaas is het niet bekend of de vruchten ook onderzocht zijn. De uitkomst viel tegen, want slechts in dertien gevallen werd vastgesteld dat de naam juist was.

Marten Pelleboer, coördinator van de vrijwilligers van de Fruithof (2008-2018), oud-fruitteler en als fotograaf betrokken bij De Fruitteelt, het vakblad van de NFO, begon vanaf 2012 de probleemgevallen in de NPV-Fruithof collectie te fotograferen op verzoek van het CGN.

Daarna stond het contact van de NPV met het CGN op een laag

De vergadering in Wageningen waar Obe Bootsma de toehoorders toespreekt.

pitje, maar dit veranderde ten goede. Tijdens de vergadering van de Oerakker op 12 maart 2015 werden plannen bekend gemaakt voor een nationale structuur voor collectiehouders, die later gerealiseerd zijn door de oprichting van het Nederlands Fruit Netwerk (NFN), waarin ongeveer acht collectiehouders samenwerken.

In 2022 konden opnieuw *Malus* spp. (gedomesticeerde boomgaard appel-accessies) genetisch geanalyseerd worden, doordat er geld

beschikbaar kwam voor nieuw DNA-onderzoek. Niet alleen de appelcollectie van het CGN in Randwijk kwam hiervoor in aanmerking, maar ook andere appelcollecties in Nederland. De NPV-Fruithof collectie deed mee met negentig van haar ruim 430 appelaccessies (bomen).

Er werd een andere methode toegepast, de SNP (Single Nucleotide Polymorphism) -array, dat ontwikkeld is voor de cultuurappel (*Malus domestica*). De leider van dit onderzoek kon de resultaten van eerdere DNA-onderzoeken in Europees verband meenemen, zodat veel buitenlandse rassen van de collectie hun definitieve naam konden krijgen. En er werd meer gevonden. Het onderzoek leverde niet alleen relaties op tussen ouder en kind, maar ook grootouders (tweedegraads verwantschappen). In veel gevallen bleven de ouders van een ras onbekend. Interessant is dat 46 van de 662 onderzochte rassen jonger is dan 1930.

De collecties kunnen met recht historisch genoemd worden.

Daarmee houdt het DNA-onderzoek niet op, want de collectiehouders in het NFN laten ook zelf DNA-onderzoek verrichten. In 2023 en 2024 heeft de NPV 25 SSR-analyses van appel bij FruitID in Groot-Brittannië laten doen en een jaar later 27 appelrassen door INRAE

Het perenblad voor DNA-onderzoek 2025 ligt te drogen.

in Angers, Frankrijk.

Vorig jaar kon het CGN het eerste DNA-onderzoek van perenrassen aankondigen in het kader van behoud van genetische diversiteit. Onder andere 24 perenrassen van de NPV-Fruithof collectie konden meeliften met dit onderzoek door INRAE. De uitslag hiervan laat nog op zich wachten.

Tot slot

Het werk aan de collectie is een continu proces van bezig blijven met de instandhouding en het determineren ervan. De collectiecommissie is begonnen in 2017 en bestond in 2025 uit Auke Kleefstra, Willy Hollander en Marianne van Lienden. 370 van de 430 appelaccessies zijn gedetermineerd, dit is 86 procent. De collectiecommissie wil nog meer DNA-onderzoek laten doen, omdat zij daarmee hun kennis vergroten van historische fruitrassen in het algemeen en de NPV-Fruithof collectie in het bijzonder.

Tekst en foto's Marianne van Lienden, Januari 2026

Bronnen

Harry van der Laan, "Het collectieplan". In: Pomospost 2010-2, p. 4-5. <https://nlappelcollecties.cgn.wur.nl/>

R. van Treuren, "Genenbanken: wat zit er in collecties?" In: Pomospost 2007-4, pp. 24-27.

R. van Treuren, H. Kemp, G. Ernsting, B. Jongejans, H. Houtman en L. Visser, "Microsatellite genotyping of apple (*Malus × domestica* Borkh.) genetic resources in the Netherlands: application in collection management and variety identification" - Wageningen University & Research.

In memoriam Cor Couvert. In: Pomospost 2023-4, p. 6.

“Waar ben ik aan begonnen”

20 jaar vrijwilligerswerk voor de NPV-Fruithof collectie

Een open dag van de Fruithof in 2005 maakte me enthousiast voor vrijwilligerswerk op de Fruithof. Hidskes was een van de stichters van de Fruithof en de eerste voorzitter en sinds 1989 voorzitter van de NPV (tot 2008) en hij verzorgde rondleidingen. Daar werken leek me een uitgelezen kans om kennis van en ervaring met het werk in een boomgaard op te doen. Hidskes belde me geregeld op om te vragen of ik wilde komen werken, omdat er veel te doen was en de groep vrijwilligers klein. Ik dacht weleens ‘je geeft ze een vinger en ze pakken je hele hand’, maar ik deed dat graag. Coen Ballintijn was ook nauw betrokken bij de Fruithof en de NPV. Toen hem gevraagd werd hoe vaak hij naar de Fruithof ging, antwoordde hij: “Heel vaak, gedurende mijn hele Fruithof tijd” en hij voegde eraan toe: “en met plezier”.

Cor Couvert, een van de oprichters van de NPV in 1989 en de eerste secretaris, vertelde me eens trots dat hij de naam van de tweejaarlijkse fruittentoonstelling, Souvenirs van Eeuwen, bedacht had. In 2006 vroeg de redactie de Pomospost mij een verslag van de tentoonstelling te schrijven. Vier jaar later had het bestuur van de NPV een notulist van de bestuursvergaderingen nodig en vroegen ze mij hiervoor. Het leek me prima te doen. In 2012 was Jan Veel, eindredacteur, blij dat Marten Pelleboer en ik de redactie van de Pomospost kwamen versterken. In hetzelfde jaar werd ik in het bestuur gekozen en notuleerde ik officieel de bestuursvergaderingen.

Het werk in de Fruithof bleef me trekken, omdat het precies was wat ik zocht en het contact met mensen die er met grote gedrevenheid, inzet en trouw werken, stimulerend werkt. Van ervaren vrijwilligers kun je veel leren, is mijn ervaring. Zo heb ik een behoorlijke opleiding gekregen van Jan Nanninga, de vrijwilliger, die vanaf het begin van de Fruithof meehielp en zijn tachtigste verjaardag vierde op de Fruithof in 2015. In de begintijd snoeide Nanninga een jonge perenboom en de ladder begon te wankelen. Jan greep de boom vast, de harttak brak en Jan viel op de grond. Hij kwam er gelukkig zonder kleerscheuren vanaf. Hidskes zei later lachend tegen hem, dat hij wel erg radicaal snoeit...

Jans Koops (1944-2013), van 2008 tot 2012 voorzitter van de Fruithof, vond dat er geen schotten tussen NPV en Fruithof behoorden te zijn en daar was ik het grondig mee eens. De uitdrukking ‘HEBO’ is van hem: (de Fruithof) Houdt Eigen Broek Op. Dit was typerend voor Koops: hij regelde het zo, dat de Fruithof inkomsten genereerde met haar activiteiten: de workshops, de verkoop van boeken, fruit, sap en boompjes. Op een dag vroeg hij mij voor het NPV-Fruithof Verzendhuis. Toen ik zei dat ik hier graag aan meewerkte, gaf hij me een schouderklopje. Koops voelde zich gesteund en toonde zijn blijdschap.

Jans Koops had in 2003-2004 van dichtbij meegemaakt hoe de plannen voor een hernieuwde samenwerking tussen Fruithof en NPV weer mislukten, nadat de leden van de NPV ook al een poging hiertoe weggestemd hadden in 2001.

Toen in 2013 weer een fusie tussen NPV en Fruithof op de agenda stond, was Jans Koops daarvan de stuwende kracht. Ik zag aan zijn lichaamstaal hoe nerveus hij was. Toen de leden tegen de fusie stemden, was hij diep teleurgesteld. Er werd wel een afgezwakte versie aangenomen, een Samenwerkingsovereenkomst. In de praktijk hielden beide partijen zich alleen in het begin aan deze overeenkomst. Het determineren van de collectie begon voor mij na de komst van Marten Pelleboer, tuinbaas en coördinator van de vrijwilligers, die in 2008 samen met zijn vrouw een bezoek bracht aan de Lentefair. Daar zei zijn vrouw: “Hier is werk voor jou” en hij beaamde dit: “Ja, en ik

denk dat ik dat leuk ga vinden.” Pelleboer was opgegroeid tussen de hoogstammen en oude fruitrassen en hij had veertig jaar fruit geteeld. “Determineren berust doorgaans op jarenlange ervaring” zei hij ook. Terwijl we samen door de Fruithof liepen, vertelde hij allerlei wetenwaardigs over fruit en dat was een goede leerschool. Hij voerde gegevens in een digitale database van de collectie in en was bezig met het DNA-project van Wageningen Universiteit. Later heb ik het werk aan de database overgenomen.

In 2026 bepalen de leden opnieuw de toekomst van de NPV-Fruithof collectie. Tijdens de algemene ledenvergadering zal besluitvorming plaatsvinden over de positie van Stichting Fruithof Frederiksoord en het beheer van de collectieboomgaard. Voor mij komt een einde aan drie termijnen bestuurswerk, want daarna is een bestuurslid niet langer herkiesbaar. Ik wil graag blijven werken aan de collectie en ik hoop nog vaak rond te lopen in de NPV-Fruithof hoogstamboomgaard.

Marianne van Lienden-Geenen
Februari 2026

Agenda

Zaterdag 21 maart, Algemene Ledenvergadering (ALV).

Locatie: De Proef, Majoor van Swietenlaan 15, 8382 CE Frederiksoord (de voormalige Middelbare Tuinbouwschool). Tijd: 13.30 – 16.15 uur.

Zondag 12 april, Bloesemfair op het erf van museumboerderij de Karstenhoeve

Dokter Larijweg 21, 7961 NL Ruinerwold. Tijd: 10.00 - 17.00 uur. Website: Bloesemfair – De Karstenhoeve

Zaterdag 9 en zondag 10 mei, Lentefair in de hoogstamboomgaard Fruithof

Locatie: De Tuinen Frederiksoord, Majoor van Swietenlaan 1b, 8382 CG Frederiksoord. Tijd: beide dagen 10.00 - 17.00 uur.

Voor meer informatie zie website: <https://dvhnlentefair.nl>

Vrijdag 11 t/m zondag 13 september, IPT 2026

De Internationale Pomologische Bijeenkomst 2026 vindt plaats in Oostenrijk in het Mostviertel, district Amstetten.

Internationales Pomologentreffen (IPT 2026) in Österreich / Mostviertel | Pomologen Verein.

Zaterdag 3 en zondag 4 oktober, Europom

Deze vindt dit jaar plaats in Devon, Groot-Brittannië.

Organisatie: The Royal Horticultural Society (RHS).

Voor meer informatie zie website: <https://www.rhs.org.uk/>

Houdt ook de agenda op www.npv-pomospost.nl in de gaten.

Hier worden alle activiteiten actueel vermeld.

De borg Piloersema en zijn boomgaard

Het Groningse landschap werd ooit gekenmerkt door veel herenboerderijen en borgen. Van de ongeveer tweehonderd borgen in de Groninger Ommelanden zijn er slechts zestien over. Een ervan is de bescheiden borg Piloersema, ook wel Hamsterborg genoemd, die ten noordwesten van het dorpje Den Ham ligt, niet ver van de stad Groningen. Op de borgplaats is een grote boomgaard met historisch fruitrassen gereconstrueerd.

Een stukje geschiedenis

Wat het meeste opvalt, is het hoge voorhuis met erachter een grote zogenaamde Friese schuur. Wat op het eerste oog een grote boerderij lijkt – vanwege de omvang van de singel om het grote boerenerf en de prominente laanbeplanting – blijkt een borg te zijn met een lange geschiedenis.

Het eeuwenoude voorhuis, een rechthoekig gebouw van 8 bij 15 meter, met tuitgevels, een zadeldak en twee verdiepingen, is deels onderkelderd. Het heeft een voordeur links van het midden en zes ramen op de eerste verdieping. De indeling van de begane grond bestond van origine (voor de aanleg van de middengang) uit een zaal, kelder en opkamer. Achter het huis is een lage dwarsvleugel aangebouwd.

De voorzijde van de borg.

Toen het steenhuis aan het eind van de zestiende eeuw in ruïneuze toestand verkeerde, is de huidige borg in 1633 ten noorden van de voormalige borgplaats gebouwd.

Een gevelsteen in de oostgevel vermeldt dat:

"... den 27 Marty Anno 1633 is gelecht de erste steen vant huis toe Piloersma op den Ham ..."

Er wordt vermoed dat de bouwers jonker Johan de Mepsche en zijn vrouw Aijlcke tho Nansum waren.

In 1680 staat het huis aangegeven als een 'Min Nobil Domus' (geen edel huis), wat verklaard kan worden, doordat het huis toen niet bewoond werd door een adellijke familie, maar verhuurd als boerenplaats. Blijkbaar behoorden de eigenaren tot het minder rijke deel van de Groningse adel en is Piloersema in vergelijking met andere borgen in de provincie niet zo imposant.

Met de verkoop in 1699 aan een katholiek boerenechtpaar door het Jonkers-geslacht de Mepsche veranderde Piloersema definitief van borg (waarschijnlijk met een kleine(re) schuur) in een herenboerderij. Deze verkoop is waarschijnlijk de redding geweest voor het behoud van de borg en het bijbehorende borgterrein, doordat Piloersema hiermee definitief de functie van borg (met vele adellijke rechten en bewoning door jonkers) verloor, in tegenstelling tot veel andere borgen in de Ommelanden. De verkoop heeft er ook voor gezorgd dat tot op de dag van vandaag een duik terug in de tijd kan

worden genomen.

Na de verkoop is de dwarsvleugel toegevoegd en in 1702 een grote Friese schuur aangebouwd.

Sporen in de gevel van het voorhuis duiden op veranderingen in de loop van de tijd, toch is het voorhuis nog grotendeels zeventiende-eeuws. De ramen zijn vergroot en in 1870 is de ingang in de voorgevel (de westgevel) aangebracht, waardoor niet alleen het aanzicht aan de buitenkant veranderde, maar ook het vloerplan van het voorhuis.

De naam Piloersema wijst op de stichting door een eerdere familie dan het Jonkers-geslacht de Mepsche. De uitgang van Piloersema doet denken aan een persoonsnaam. Deze persoonsnaam zou afkomstig kunnen zijn van Lubbe Pylosym of Datho Pijloetsem die in de vijftiende eeuw worden vermeld. Een direct verband tussen één van deze namen en de eerste borg Piloersema is tot nu nog niet gevonden.

Het borgterrein

Het huidige, omgrachte borgterrein is aanzienlijk groter dan het ernaast gelegen terrein waarop een steenhuis uit de dertiende of veertiende eeuw heeft gestaan. Was het borgterrein in eerste instantie volledig omgracht, in de negentiende of begin twintigste eeuw is een deel van de gracht aan de oostzijde gedempt. De singel werd gebruikt als houtvoorziening. Een foto uit 1941 laat de eerste tekenen van een (eenvoudige) siertuin zien. In 1946 is een grotere siertuin aangelegd, die in grote lijnen nog intact is.

Tuinen en boomgaard

Zoals bij alle borgen en herenboerderijen in Groningen waren er van oudsher siertuinen en één of meer moestuinen en boomgaarden aanwezig. De borg Piloersema had er twee. (Moes)tuinen kwamen meer voor dan boomgaarden. Er waren twintig tuinen met een totaaloppervlakte van 2.6 hectare. In tegenstelling tot de boomgaarden, waren de moestuinen gelegen bij de huizen in het dorp. Boomgaard en moestuin(en) waren van belang voor een deel van de voedselvoorziening van de bewoners (inclusief inwonend personeel) en niet alleen voor eigen gebruik. Uit het rapport van de Commissie van Landbouw uit 1821 blijkt dat de fruitproductie van de boomgaarden

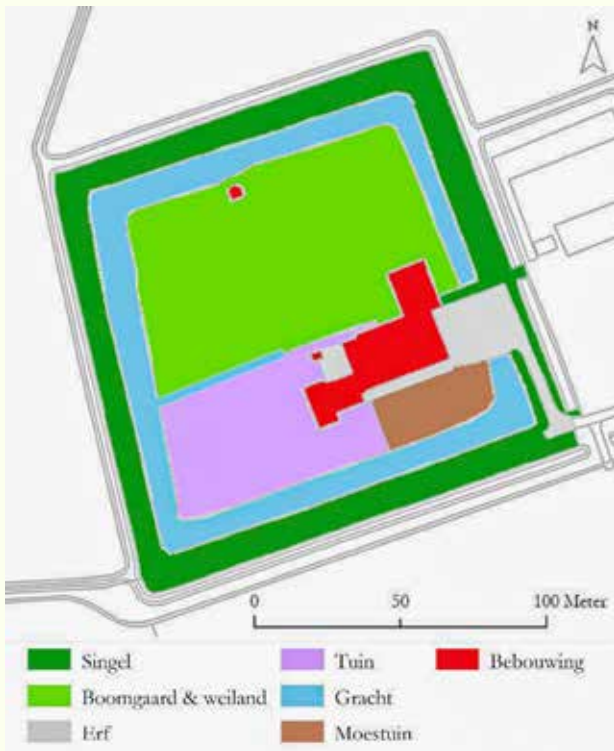

De noordzijde van de borg.

Een stukje geschiedenis

Wat het meeste opvalt, is het hoge voorhuis met erachter een grote zogenaamde Friese schuur. Wat op het eerste oog een grote boerderij lijkt – vanwege de omvang van de singel om het grote boeren-erf en de prominente laanbeplanting – blijkt een borg te zijn met een lange geschiedenis.

Het eeuwenoude voorhuis, een rechthoekig gebouw van 8 bij 15 meter, met tuitgevels, een zadeldak en twee verdiepingen, is deels onderkelderd. Het heeft een voordeur links van het midden en zes ramen op de eerste verdieping. De indeling van de begane grond bestond van origine (voor de aanleg van de middengang) uit een zaal, kelder en opkamer. Achter het huis is een lage dwarsvleugel aangebouwd.

Kaart van het kadaster (1832).

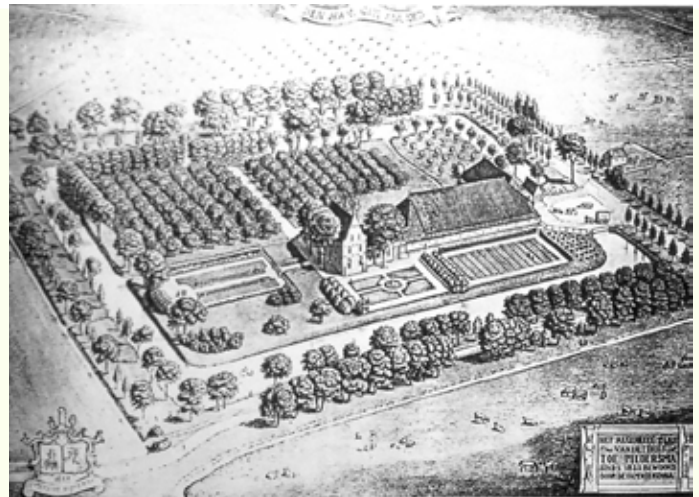
Toen het steenhuis aan het eind van de zestiende eeuw in ruïneuze toestand verkeerde, is de huidige borg in 1633 ten noorden van de voormalige borgplaats gebouwd.

Een gevelsteen in de oostgevel vermeldt dat:

"... den 27 Marty Anno 1633 is gelecht de erste steen vant huis toe Piloersma op den Ham ..."

De boomgaard met theekoepel.

De tekening van Wigboldus.

Er wordt vermoed dat de bouwers jonker Johan de Mepsche en zijn vrouw Aijlcke tho Nansum waren.

In 1680 staat het huis aangegeven als een 'Min Nobil Domus' (geen edel huis), wat verklaard kan worden, doordat het huis toen niet bewoond werd door een adellijke familie, maar verhuurd als boerenplaats. Blijkbaar behoorden de eigenaren tot het minder rijke deel van de Groningse adel en is Piloersema in vergelijking met andere borgen in de provincie niet zo imposant.

Met de verkoop in 1699 aan een katholiek boerenechtpaar door het Jonkers-geslacht de Mepsche veranderde Piloersema definitief van borg (waarschijnlijk met een kleine(re) schuur) in een herenboerderij. Deze verkoop is waarschijnlijk de redding geweest voor het behoud van de borg en het bijbehorende borgterrein, doordat Piloersema hiermee definitief de functie van borg (met vele adellijke rechten en bewoning door jonkers) verloor, in tegenstelling tot veel andere borgen in de Ommelanden. De verkoop heeft er ook voor gezorgd dat tot op de dag van vandaag een duik terug in de tijd kan worden genomen.

Na de verkoop is de dwarsvleugel toegevoegd en in 1702 een grote Friese schuur aangebouwd.

Sporen in de gevel van het voorhuis duiden op veranderingen in de loop van de tijd, toch is het voorhuis nog grotendeels zeventiende-eeuws. De ramen zijn vergroot en in 1870 is de ingang in de voorgevel (de westgevel) aangebracht, waardoor niet alleen het aanzicht aan de buitenkant veranderde, maar ook het vloerplan van het voorhuis.

De naam Piloersema wijst op de stichting door een eerdere familie dan het Jonkers-geslacht de Mepsche. De uitgang van Piloersema doet denken aan een persoonsnaam. Deze persoonsnaam zou afkomstig kunnen zijn van Lubbe Pylosym of Datho Pijloetsem die in de vijftiende eeuw worden vermeld. Een direct verband tussen één van deze namen en de eerste borg Piloersema is tot nu nog niet gevonden.

Het borgterrein

Het huidige, omgrachte borgterrein is aanzienlijk groter dan het ernaast gelegen terrein waarop een steenhuis uit de dertiende of veertiende eeuw heeft gestaan. Was het borgterrein in eerste instantie volledig omgracht, in de negentiende of begin twintigste eeuw is een deel van de gracht aan de oostzijde gedempt. De singel werd gebruikt als houtvoorziening. Een foto uit 1941 laat de eerste tekenen van een (eenvoudige) siertuin zien. In 1946 is een grotere siertuin aangelegd, die in grote lijnen nog intact is.

Tuinen en boomgaard

Zoals bij alle borgen en herenboerderijen in Groningen waren er van oudsher siertuinen en één of meer moestuinen en boomgaarden aanwezig. De borg Piloersema had er twee. (Moes)tuinen kwamen meer voor dan boomgaarden. Er waren twintig tuinen met een

totaaloppervlakte van 2.6 hectare. In tegenstelling tot de boomgaarden, waren de moestuinen gelegen bij de huizen in het dorp. Boomgaard en moestuin(en) waren van belang voor een deel van de voedselvoorziening van de bewoners (inclusief inwonend personeel) en niet alleen voor eigen gebruik. Uit het rapport van de Commissie van Landbouw uit 1821 blijkt dat de fruitproductie van de boomgaarden bij de boerenerven – voornamelijk appels, peren en pruimen – voldoende was om de hele provincie Groningen van fruit te voorzien.

Piloersema had binnen de gracht voldoende ruimte voor een grote boomgaard en voor moestuinen en de gehele noordkant van het huidige borgterrein was en is in gebruik als boomgaard. In vroeger eeuwen is er incidenteel vermelding van een boomgaard bij Piloersema, zie de kadasterkaarten uit 1832.

In 1832 waren er zes boomgaarden bij de boerenerven rondom het dorp Den Ham. Een van de boomgaarden was gelegen bij de pastorie; de resterende vijf boomgaarden waren gesitueerd bij boerenplaatsen. Vijf boerenplaatsen hadden een boomgaard, waarvan Piloersema er één was. De zes boomgaarden hadden samen een oppervlakte van 1.7 hectare.

De boomgaard van Piloersema is vanaf 1993 opnieuw beplant met een veelvoud aan diverse fruit- en notenbomen. Ook is de singel herplant, nu met diverse boomsoorten, in plaats van linden of iepen. De oprijlaan heeft een laanbeplanting gekregen, waardoor deze nu de uitstraling van een echte oprijlaan heeft. Ook staat er een theehuisje aan de noordkant van de boomgaard. De boomgaard wordt begraaasd door schapen en er lopen ganzen en kippen.

Het borgterrein is rond 1920 in kaart gebracht door Anco Wigboldus (1900-1983) in een vogelvluchttekening. Wigboldus geeft geen exacte weergave van het complex, maar maakt het mooier dan het ooit. Op de vogelvluchttekening staat alles prachtig in het gelid, zoals het eigenlijk had moeten zijn. Het grondplan klopt wel, maar er staan enkele honderden bomen meer dan in werkelijkheid.

In de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw is de bovenverdieping van de borg verhuurd. Onder andere heeft daar de historicus Henk van Os (vroegere directeur van het Rijksmuseum) er een tijd gewoond. Toentertijd kwam een groep kunstenaars en studenten bijeen op de borg. Johan Dijkstra (1896-1978), (die de Groninger kunstkring De Ploeg oprichtte, red.) heeft een aantal schilderijen van de borg gemaakt.

Uit de verhalen uit het verleden rijst het beeld op van Piloersema als een groot boerenbedrijf waarvan het woonhuis 'toevallig' een borg kan worden genoemd. Tegenwoordig is Piloersema niet langer een boerenplaats. De borg heeft nu een restaurant en een luxe bed & breakfast met tuin- en bedsteekamers.

Jan Veel

Adres: Sietse Veldstraweg 25, Den Ham, tel. 050 403 13 62, website: www.piloersema.nl

Bronnen

Anniek Buiskool, "Piloersema, van adellijk steenhuis naar boerenborg. Een landschapshistorisch onderzoek van de borg en haar laatmiddeleeuwse voorganger. Scriptie master Landschapsgeschiedenis. Rijksuniversiteit Groningen april 2022.

Verhalen van Groningen. De Hamsterborg.

Boomgaard te winsum.

Boomgaard Piloersema (Hamsterborg) aanplant 2010.

1.1	Boerenwitte (enkele)	5.1	Keiing
1.2	Reine Claude Verte	5.2	Groninger Pippeling
1.3	Early Rivers	5.3	Lemoen
1.4	Sanctus Hubertus	5.4	Grauwe Zure Reinette
1.5	Professor Collumbier	5.5	Zoete Kroon
1.6	Dubbele Boerenwitte	5.6	Eivormige Reine Claude
1.7	Ontario	5.7	Oranje reinette
1.8	Stanley (kwets)	5.8	Renzema appel (?)
1.9	Stanley (kwets)	5.9	Grijze reinet (?)
	Notenboom	5.10	Schone van Boskoop
1.10	Red Gold (nectarine)		
2.1	Vlaamsche Schijveling	6.1	Reinette D'Escardre
2.2	Hermien van Eibergen	6.2	Landsberger Reinette
2.3	Witte Winter Calville	6.3	Groninger Kroon
2.4	Gele Bellefleur (Yellow Bellflower ?)	6.4	Delbard Jubilee
2.5	Rode Bramley's Seedling	6.5	Kweepeer
2.6	London Pippin	6.6	Tel zoetzuur (?)
2.7	Pondspeer	6.7	Newton Pippin
2.8	Zoete Pippeling	6.8	Jacob Dirk
2.9	Groninger Pippeling	6.9	Groninger Kroon
2.10	Weisser Matapfel (?)		
3.1	Zoete Princesse Noble	7.1	Delices de Jodoigne
3.2	Zoete Brederode	7.2	Northland Crab
3.3	Spaanse reinette	7.3	Rode Keuleman
3.4	Jut	7.4	Utility
3.5	Smeerling reinette	7.5	Gravensteiner
3.6	Beurré Stuart (Legipont?)	7.6	Goud Renet (Schmidt Hübsch?)
3.7	Allington Pippin	7.7	Baumanns reinette
3.8	Baron d'Hiver = Spiegelpeer		
3.9	Gamerse Zure		
3.10	Zibarte		
4.1	Legipont	Voortuin:	
4.2	Zoete Ermgaarde	Notaris	
4.3	Keuleman		
4.4	Tonneboer		
4.5	Roosappel (Knoop)		
4.6	Framboosappel		
4.7	Suikerappel (syn: Bleyer Bellefleur)		
4.8	Stark Earliest		
4.9	Grahams Royal Jubilee		

Tekening van Piloersema door Johan Dijkstra.

De airfryer, een multitalent

Recepten voor de heteluchtfriteuse

Deze keer staat de airfryer in onze kookrubriek. Dit onderwerp ligt hier misschien niet voor de hand, maar het is een realiteit: de airfryer bestormt sinds 2010 de markt. In het eerste jaar verkocht Philips er wereldwijd twee miljoen! Eén op de vijf Nederlanders bezit een heteluchtfriteuse. Een bekende snackfabrikant noemt de opmars van de airfryer 'snacktaclair'.

Er zijn vijf redenen voor dit succes. Je hebt weinig tot helemaal geen olie nodig voor het garen van de gerechten, waardoor je gezonder eet. Ongeveer alles kan: frituren, bakken, grillen en opwarmen. Hij is zuinig in het gebruik, omdat hij niet alleen snel opwarmt, maar ook sneller klaar is dan een oven of frituurpan. Je kunt hem snel schoonmaken, omdat je de onderdelen gemakkelijk los kunt maken en in de meeste gevallen kun je deze in de vaatwasser zetten. Tenslotte is de airfryer veiliger dan een friteuse, want er kan geen pan met gloeiendhete olie omvallen of olie opspatten. Bovendien is het apparaat PFAS-vrij. Tenslotte waarderen velen het dat ze minder tijd in de keuken doorbrengen.

Hoofdgerechten met groente, vis en kip kunnen over het algemeen in 30 minuten op 180 tot 200°C gebakken worden. En snacks met een deegkorst, een eitje voor het ontbijt, een tarte tatin met ananas. Je hoeft niet bang te zijn voor aanbakken. Vlees grillen en rijst koken zijn ook mogelijk.

Op het internet zijn veel recepten te vinden; we hebben een selectie gemaakt van populaire recepten. Eet smakelijk!

Salade met geroosterde kikkererwten

Ingrediënten

- 1 blikje kikkererwten van 200 g
- Halve avocado, in blokjes gesneden
- 150 g kerstomaatjes, gehalveerd
- 1 gele paprika, in blokjes gesneden
- 50 g gemengde sla
- 2 el olijfolie
- 1 tl komijnpoeder
- 1 tl paprikapoeder
- Halve tl chilipoeder

Voor de dressing

- 2 tl tahini
- 2 tl appelciderazijn
- 2 el olijfolie
- 2 takjes muntblaadjes, fijngesneden
- Peper en zout

Bereidingswijze

Verwarm de airfryer op 180°C.

Spoel de kikkererwten goed af onder koud stromend water. Laat uitlekken in een vergiet en dep droog met een theedoek of keukenpapier.

Neem de bakaccessoire van de Philips Airfryer XXL en doe hierin de kikkererwten met de gele paprikablokjes.

Voeg de 2 el olijfolie, komijnpoeder, paprikapoeder, chilipoeder en zout toe en roer het geheel even door tot alle kikkererwten en paprika wat van het specerijenmengsel hebben.

Rooster gedurende 15 minuten.

Meng alle ingrediënten voor de dressing goed en breng op smaak met zout en peper.

Doe de gemengde sla met de kerstomaatjes en avocado in een grote kom en schep hier wat van de dressing door.

Als de kikkererwten en paprikamix voldoende afgekoeld zijn, voeg je deze toe aan de salade. Serveer met de rest van de dressing.

Tip: De geroosterde kikkererwten zijn ook heerlijk als 4-uurs snack!

Luchtige appelcake

Vorbereidingstijd: 15 minuten, bereidingstijd 35 minuten.
Voor 8 personen.

Benodigheden: kom, bakvorm die in de airfryer past.

Ingrediënten

- 200 g zelfrijzend bakmeel
- 150 g suiker
- 3 eieren
- 100 ml zonnebloemolie of gesmolten boter
- 1 eetlepel vanille-extract
- 3 grote appels, bijvoorbeeld goudreinetten
- Snufje zout

Bereidingswijze

Verwarm de airfryer voor op 160°C.

Meng de ingrediënten: klop de eieren met de suiker tot het luchtig is.

Voeg olie en vanille-extract toe, zeef het bakmeel en zout erdoor, en spatel dit door het mengsel.

Schil en snijd de appels in blokjes en voeg deze toe.

Giet het beslag in een ingevette bakvorm.

Bak de taart in 30 - 35 minuten tot hij goudbruin is.

Voor een gezondere optie kun je de suiker verminderen of vervangen door een natuurlijke zoetstof.

De appelcake kan warm of afgekoeld worden geserveerd met of zonder slagroom.

Gebakken banaan

De banaan wordt zacht en zoet, met een lichte karamellisering aan de buitenkant. Perfect als dessert met een bolletje ijs. Wat gehakte noten over de gebakken bananen strooien zorgt voor een knapperige bite.

Voor 2 personen. Voorbereidingstijd: 5 minuten, bereidingstijd: 10 minuten. Benodigdheden: mes, snijplank.

Ingrediënten

- 2 bananen (rijp)
- 1 el honing
- 1 tl kaneel

Bereidingswijze

Kookstand: Zet de kookstand aan, zodat je scherm niet in slaapstand gaat.

Schil de bananen en snijd ze in de lengte doormidden.

Bestrijk de gesneden zijden van de bananen met honing en bestrooi met kaneel.

Verwarm de airfryer voor op 180°C.

Leg de bananen met de besmeerde kant naar boven in het mandje.

Bak gedurende 8 - 10 minuten tot ze goudbruin zijn en zacht aanvoelen.

Wentelteefjes

Maak de paasbrunch compleet met wentelteefjes en een luchtige appelcake. Combineer met verse sappen, fruit en spreads voor een kleurrijke en smakelijke tafel.

Vorbereidingstijd wentelteefjes 10 minuten, bereidingstijd 8 minuten.

Voor 4 personen, 250 calorieën. Benodigdheden: kom, garde.

Tip: serveer ze met vers fruit, poedersuiker of honing.

Ingrediënten

- 4 (oude) boterhammen (bij voorkeur witbrood)
- 2 eieren
- 200 ml melk
- 1 tl kaneel
- 1 el suiker
- Boter of olie (om het brood lichtjes in te vetten)

Bereidingswijze

Klop in een kom de eieren, melk, kaneel en suiker goed door elkaar met een garde.

Doop de boterhammen aan beide kanten in het beslag zodat ze goed doorweekt zijn.

Verwarm de airfryer voor op 180°C.

Vet het mandje van de airfryer lichtjes in met boter of olie en leg de boterhammen erin. Zorg dat ze elkaar niet overlappen.

Bak de wentelteefjes gedurende 6 - 8 minuten.

Draai ze halverwege om voor een gelijkmatige garing. Kookstand: Zet de kookstand aan, zodat je scherm niet in slaapstand gaat.

Serveer de wentelteefjes direct met poedersuiker, siroop of vers fruit naar keuze.

Tekst: Marianne van Lienden, foto's: internet.

Bronnen

Allerhande Albert Heijn, januari - maart 2026. Zaterdag Magazine van de Volkskrant, 10 januari 2026.

Websites:

Salade met geroosterde kikkererwten uit de Airfryer | Miljuschka

www.airfryertotaal.nl/recepten/

Appelcake Airfryer - Luchtig, Makkelijk en Smakelijk Recept

Gebakken banaan uit de airfryer recept | Airfryeronline

boomverzorging
snoeien fruitbomen
landschapsonderhoud
erfbeeldplanting

www.salixboomzorg.nl | 06 486 972 37

Roel Huistra ecologisch hovenier

aanleg en onderhoud van boomgaarden en boerenerven

Zeerijp (GR) 06-13505045
rmhuistra@gmail.com

**VRUCHTBOOMKWEKERIJ
HOVENIERSBEDRIJF
AUKE KLEEFSTRA**

- grootste sortiment vruchtbomen van Nederland
- alles voor uw eetbare tuin
- projecten stadslandbouw en -boomgaarden
- vakkundig advies, aanplant en snoeiwerk

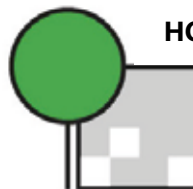
Bezoekadressen:
Fryslân: Boskwei 3 (Bosweg) 9262 SX Sumar
Zuid-Holland: Floreslaan 3 3131 NA Vlaardingen

Voor openingstijden en meer informatie:
WWW.VRUCHTBOOM.NL

Goud voor groen

- 🍏 Tuinontwerp
- 🍏 Tuinaanleg
- 🍏 Bestrating
- 🍏 Tuinonderhoud
- 🍏 Boomverzorging
- 🍏 Vijveraanleg
- 🍏 Houtbouw

HOVENIERS & BESTRATINGSBEDRIJF

H.W. Mollema BV

Tel. 0598 431135

WWW.HWMOLLEMA.NL

Gespecialiseerd in:
> Vele soorten fruitbomen
> Erf- en landschapsbeplanting
> Aanleg en onderhoud van boomgaarden en landschapstuinen

Bezoek www.tenelsen.nl
voor meer informatie

**Boomkwekerij
ten Elsen**

Wij kweken duurzaam met milieukeur en onder skal

Kempersdijk 50, 7161 RG Neede
0545 - 293 065 / 0612 - 239 168
info@tenelsen.nl
www.tenelsen.nl

NPV website

NPV op Facebook